Контрольный экземпляр

СИЙЛЕ ХИЙЛА ОКТЯБРА!

Массо а мехкий пролетареш, цхьаьнакхета!

СЕРЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера дениз ● ШОАТТА, 7 НОЯБРЬ, 1981 ШУ. ● № 13? (6523). ●

КЕРДА ЗАМА ХЬАЙИЙЛЛА ДИ

ОКТЯБРЬ, Революци, Ленин! Дуне мел латтача хана адамий дегашка дийлад уж сийлахьа дешнаш. Исторе чухь керда, къахьегача нахана наргӀатон иразе дахьаш йола зама хьеллярех хоам бен Аврора йоккха топ яьлча дениз 64 шу даьлнад.

Историна мӀаьлла а дукха ха яц из, бакъда, цуп революционни хулцамашна диллача цукца кийсъяла йиш йолаш цхьаккха зама яц. Вай моки бар эттара хьалхе из сийлахь-боккха кихъ хьабийллар. Цул тӀехьагӀа ду тӀа баьлар бӀаьш миллионаш нах. Владимир Ильич Ленина аьлнад: «...вайга доккхах де йиш я, вай доккхах а ду Советски лаччахьалхе хьеелга ДӀАДОЛАДЕ, цукца дерригдуней исторе керда зама, [redacted]ригача капиталистически мехкашна тоӀаль йоьллача а массайохье кердача вакарга, буржуази эшаярга, пролетарната диктатурига, адамие капитала Ӏазапан империалистически тӀемаштех кӀаллерьакхарга йодача КЕРДАЧА классо довл ду зама ДӀАЙОЛАЕ иреэ волашна кхачарах...».

Лаьттан тӀа цхьа общество хинила социализм массеа халкъа, къахьегача нахе шийгара бериат хьадаьлна. Цо шерра кихь хьабийллаб хӀара сига творчески торонаш кхьтучайхара, хӀаравар ираз долаш вахийтара.

Эттара хьалхарча ленински декретех хинад машарех дола Декрет. ХӀаьта тахан а дунен тӀа чӀоаггӀа машар хилийтара, адамаш адерии тӀема кхерамах мӀаллардахара тӀехьа ба Советий Мохк. Коммунистически парте, вай замин гӀоралыпа политически деятель нохкъост Леонид Ильич Брежнев керте латтача цун Центральни Комитето деяале а кӀаьд ца луш а къовсам лоаттабу КПСС XXVI съездо 80-ча шерашка оттаьл машара Програмна кхочашъяра тӀехьа, империализмо, милитаризмо, реваншизмо лелабеча тийшача балха духьала.

Деагара ди массезе доал чӀоаггӀау социалистически содружества мехкий цхьоагӀо а уж кхотадалер а, дунен социализмо, дунен халкъашта юкъерча пролетариате, къаман-кортанукъилен болапа союз.

ГӀозъильнай Нохч-ГӀалгӀайче. Верригача советски нахаца цхьана тахан вай республика къахьегамхоша дезду шоай эттара хьамсаргӀа, шоай эттара бочагӀа дола цӀей — Сийлахь-боккхача Октябра 64 шу дизар.

Октябро сийрдадаьккхар, овлангара дениз хийнар доамашка баьхеча войнаьха вахар. Цхьан хана лаччахье Россе геттара тӀехьайнса, къе а миска а йист хиначча Нохч-ГӀалгӀайченах Советски Ӏаьдала шерашна хьахилар дегӀаена промышленность, юрта боахам, культура йола республика. ХьагӀадоагӀача шера вай дездерга Нохч-ГӀалгӀайчен советски автономе 60 шун Нохч-ГӀалгӀайче шей лоӀамагӀа Россена юкъеяха 200 шун дизар.

ХӀанзчул 200 шу хьалха хиннача исторически событех хьахиниа керттера дикадар фуд яьлча, из да Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхой хьалха латтача демократически эрсий культурах, общественни уйланах, марксистски идеях, еррига революциони боламах, ленински парте сийлахь-доккхача гӀулакхах дӀакхета йиш хилар, бокъонца йолча социальни кортамукъалента а цьам дийдаларга а кхочадаьча Сийлахь-боккхача Октябра котахон, Советски Ӏаьдал оттадара исторически процесса юкъебаха йиш хилар. Цу шерашка хьахилар кохчийн гӀалгӀайна къамаш сийлахь-доккхача эрсий халкъаца, вай мехка кхыча халкъашца цхьоагӀо йолаш хилара лард. Классовни тӀемашка дегӀа а кхар, чӀоагӀ а делар халкъашта юкъера дохаргдоаца доттагӀал.

Тахан цӀе дувхар дийха кийчъенний вай городаши юрташ, ДӀа мел хьежача бӀаргагу байракхаш, лозунгаш, транспаранташ. ЦӀей дезде арабаьннаб деташ гӀоздаьнна республика къахьегамхой. Укх шера Октябрьски революце 64 шу дизар цар белгалдоаних КПСС XXVI съезда исторически решенеша къахьегама а политически а хьинар чӀоаггӀа ийдаьча хьале.

Ӏалаьмате доккха бериат даьлар хьийхилаттача боллоша — москвичаш, парте XXVI съезда делегаташа «Шера заданеш — 7 ноябрь хьатӀотташ кхочашъергья!» аьнна дӀадоладаь гӀулакх вай республике шерра хьалладарах. Тахан демонстраце арабиьнача Грозне къахьегамхой колоннашта юкъе ба шоаш денна доп дизза кхочашдаь — цхьайттаалагӀча пятилетка хьалхарча шера планех доархӀабаь заводий, фабрикай боллой, химикош, мехкдаьтта чекхдоахараш, гӀишлошъераш, транспортникаш, хӀамаш тегараш, кхьйбараш. ХӀаьта Нохч-ГӀалгӀайчен индустре къахьегамхоша хаинай хьалха, 28 октябре кхочашъяьй продукци маьхала яиххарев изделей дукхагӀа дола тийлаш арахецарен итт бетта лаьи. Бутт чакхбала юхедисача деношка планах совгӀа дукха продукци арахийцар мехкдаьттахоше, машинашъераша, йӀгачен кхачанен промышленноста, кхыча доккхой боллоше.

Хаоттама хьалаш низкъало хинадале а цхьайтталагӀча пятилетка хьалхарча шера керда толамаш даьхад юртбоахама къахьегамхоша. Укх шера цӀаккха ца йийцача бесса дукха ялат чу а ийцад, хӀаьта Даьхенна дӀа а денвад республика боахамаша.

Укх деношка КПСС обкома бюро, Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совет, облсовпроф, ВЛКСМ обком хьежай хьайбей продукташ яхаран кийчъярап леладаьча социалистически яхьи итогашка. Яхье котъьйнаргаш а даьрхӀа республиканский газеташ тӀарча Сийлен улга тӀа яьхай Назрановски Шелковскойн районаш. Иштта белгалдаьккхад Советски Веденскин районашкарча хьийбаш лелабераш дика болх бар.

Цхьабакъда, советски наьха оамадща тарлуш даа карагӀдаьначох кхоачамбь Ӏелга, цица яьнккача лакхален тӀа юхасецията. Доиче, республика къахьегамхоша дерриге низаш оарцагӀдаха деза тӀехьаюсаш кхьаьнкха коллектив йоацаш ер шу чакхдаккхара. Къаьстта теркам тӀабахийта бовгӀа производства эффективности балха дикаги дакхъяра, бийдала, материалий, электроэнерге массанехьа кхом бара, къахьегама овсарге даккъяра, болх беча хӀара моттиге къахьегама дисциплина, порядок чӀоагӀъяра.

Экономика кхом беш хила еза — из да цӀаккха диндалийта йиш йоаца а боахама кулгадхоша, партийни организацеша даим терко е езаш а доле хӀама.

Юртбоахама боллой сийлен декхар да кхашкара дерриге гуйран баххаш укх гаргарча деношка чакхдаьха боалар, хьийбаш дика Ӏантара дахар.

ГӀозъаьлна я тахан вай Нохч-ГӀалгӀайче. Укх дезача дийнахьа цул къахьегамхоша цхьан дагара болаш хьалоаш:

— ЯХИЙЛА МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ — ДАИМ ДИННА БОЛА РЕВОЛЮЦИОННИ ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНИ ХЬЕХАМ! — яц КПСС ЦК ТӀахьехам.

ХЬОНА, ДАЬХЕ!

КПСС 26-ча съезда доцамаш дизза кхоачашдаре, таханарча дезача цӀейна сийлена пакъабахара шоай план хьнари ца кходеш къахьийтар цхьайтталагӀча пятилетка хьалхарча шера Ленина орден лелаеча «Грознефть» объединене беррятача мехкдаьттахоша, буруветтараша. Мехкдаьттен газзя янихара а бурув тохара а планаш дикка тӀехихоачагъьяй цар.

Хатал хьалха кхоачагъьяй мехкдаьтта даккхаре итт бетта задани. Планал совгӀа таханарча денга даьккхад 34,9 эзар тонн «Ӏаьрже довув».

Дика хьокхамаш даьхад «Грознефтегаз» НГУ къахьегамхоша. Итт бетта планал совгӀа 31 миллион кубически метр сигал бесса доагор даьккхад цар, хӀаьта ноябрь бетта цхьан кӀирагӀа яьнна маьхера бийдал массехк эзар кубически метр я.

Объединене шерра яьржача социалистически яхье массазе а хьалха латташ я «Горсинефти», «Старогрознефти» НГДУ коллективаш. «Старогрознефть» НГДУ боахлоша цӀей сийна планал совгӀа 19 эзар тонн мехкдаьтта даьккхад.

Доккха совгӀат кийчдаьд Даьхенна бурувдеттараша а. Планах доагӀачул совгӀа 7000 метр бурув тохад цар. Бурувдеттарашта юкъе хьалха латт Октябрьски, Грозненски, Горячеводски УБР-ий коллективаш.

Дика къахьегама толамаш даьхад Старогрозненски УБР-а, Ташкалински УТТ боллоша, цар дикка тӀехкхоачагъьяй дерригa технико - экономически хьокхамий план, 36 бригада коллектив кхоачашъяьй шера план. Царна юкъе ба Малгобекски УБР-а Г. Попхадзес кулгалду бурувдеттараш. Старогрозненски УБР-а К. Ковалев керте латтача бригада воакъашхой, Карабулакски УБР-а А. Гуняева кулгалдеча бригада къахьегамхой, дукха кхьйбараш.

Т. МАЛЮКОВА.

«Грознефть» объединене планови отдела начальник.

ОСМИЕВ Хьамзат.

БӀАЬСТАНГА БАЬККХА ГӀА

яхача поэма тӀара

Цу Октябре Петрограде
«Аврорага» даьнна тата
Хезар массе мӀиинге.
Хезар гарга, хезар гаьна,
Хезар лоам чу, хелар
арахь.—
Нах мел болча моттиге.
Керда Ӏаьдал эттар
мехка,
Нийсхо йола халкъа
Ӏаьдал.
Ялар наха паргӀато.
Наьха хьалхах баьлараште
Новкъа дар из, къулеш
дар из,
БӀарга мийкха хӀама ю.
Дулха хьелха жӀалеш
санна.
Сатем байна сутаръянна
ТӀехьийлар уж боралой.
Уж бар тӀемах човнаш
дина
Улла Россе, ер вай Даьхе.
Енъа баьхха базаркой.
Цу Октябре даьнна тата,
Мехкаш хьоедеш,
сомадоахаш
Кхьачад массе мӀиинге,
Тахан, хьалхой тӀера
лекхаш,
Котех, кулгех гӀабаш
тедаш.
Хоа уж Азе, Африке.
Цу Октябро Россен
халкъий
Классай тӀемца яьнна
бокъо
ТӀа-тӀа дукхагӀа
чӀоагӀлуш латт.
Лоамех, доахьех, фордех
маьлаш,
Кхьачад-кхьачача халкъаш
хьесташ.
Массанахка яржаш латт.
Вай Октябрах укх
дунейна
Цу хана дениз даьнна
бериат
Дуне ше ма доккха да.
Бале мел вар
мукъавоахкхаш.
Бокъонцарча иразах
кхеваш
Денгар-денга дебаш да.

КРЕМЛЕ ХИИНА ТОРЖЕСТВЕННИ ЗАСЕДАНИ

Адамлен вахаре кердача замал символ хиина дӀаэттаб Сийлахь-боккха Октябрь. Машари халкъашта юкъере доттагӀалл дӀакхайкадеш ер хиина дӀаэтта йолча планета тӀара эттара хьалхарча социалистически паччахьалкхено Ӏалаьмате йоккха воздействи ю дунен исторе лелаяна.

Советий Мехко кхоачамдеш мел дарех, вай халкъа таханарча толамехи пламехи лаьттан тӀарча прогрессивни наха гу Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце гӀулакх гуччаяьа дӀаходдаш хилар, ленински революционни идеалаш бокъонца кхоачаш хуллаш хилар.

6 ноябре Москве, съездий Кремлевски Двореце гулбелар производстве таьлкалаттараши новатораши, парте ветеранаш, Ӏилмеи культуран деятелаш, министерствайн ведомствайн кулгалхой, Советски Эскарей ТӀема Форда Флотеи тӀемахой, Подмосковьерча къахьегамхой вокалаш. Укхаза хилар Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дизара хетаь халкъа депутатий Московски Советеи КПСС Московски городской комитетеи торжественни заседани.

ЧӀоагӀа тӀоараш а тохаш, ура а гӀайтта тӀаийцар заседане доакъашхоша новкъостий Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков.

Иштта президиуме ба Австрале социалистически парте Председатель П. М. Клеменси, Мальта Компарте Генеральни секретарь А. Васселло. Панама Халкъа парте ЦК Генеральни секретарь Р. Дарио Соуса, Финлянде Компарте сийлен Председатель В. Пессо. Чиле Компарте Генеральни секретарь Л. Корвалан, Ливана прогрессивно - социалистически парте Председатель В. Джумблат.

Зала — доалол арахьара хьаьший, кхыча мехкашкара дипломаташ.

Торжественни заседани хьайийллар Моссовета исполкома председатель В. Ф. Промыслов.

Безаме тӀаийцар заседане доакъашхоша «Сийлахь - боккхача Октябра байракха кӀаль яха доклад яь КПСС ЦК Политбюро член, СССР Оборона Министр Советски Союза Маршал Д. Ф. Устинова.

ЧӀоагӀа теркам тӀабахийта а дукхазза дӀаьхдаь тоараш тохаш юкъагӀа йоахаш а ладийгӀар докладага.

Торжественни заседани лахийоал. Зала чу екаш я Советски Союза гимн.

Цул тӀехьагӀа хилар боккхача толамца чакхдаьнна цӀейна хетадаь концерт. Концерте хилар Коммунистически партен Советски паччахьалкхена кулгалхой.

ТАСС.

* * *

Сийлахьа - боккхача Октябра 64 шу дизара хетаьа торжественни заседанеш хилар г. Грозне, республикай кхьча городашкеи районашкеи.

СССР ОБОРОНА МИНИСТРА ПРИКАЗ

7 ноябрь, 1981 ш. *№ 285* *г. Москва*

Новкъостий салтийн матросаши, сержанташ а старшинаш а!

Новкъостий прапорщикаши мичманаши!

Новкъостий эпсараш, инералаш, адмиралаш!

Новкъостий советски Герзашцарча Низай ветеранаш!

Тахан советски халкъо цун тӀемахошеи, социализма вежарашка долча мехкий къахьегамхоша, еррига прогрессивни адамлено дезду Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дизар.

Сийлахь-боккхача Октябра цӀей вай мехко дезду КПСС XXVI съезда исторически решенеш кхоачашъяра тӀехьа дерригача халкъо къовсам лоаттабеча хьале. Парте оттадьча коммунизм хьалъяра Ӏалаьмате доккхийча декхарашта советски наьха политически къахьегамеи хьинар кхьа а чӀоагӀагӀа айдаьд. Берригача мехка гӀолла дӀаьржай цхьайтталагӀча пятилетка хьалхарча шера заданеш толаме кхоачаш тӀехкхоачаш яра тӀехьара, балха эффективности дикали даккхьяра тӀехьара социалистически яхь. Хадданза тоалуш йоагӀа халкъа хьал-торо, дегӀайоагӀа советски паччахьалкхен экономически Ӏилма-техническо потенциал. ЧӀоагӀлу советски общества морально-политически цӀейнни цхьоагӀо.

КПСС Центральни Комитетои Советски правительствай лерригӀа кхоачашъяь 80-гӀча шерашта лаьрхӀа парте XXVI съездо оттаь машара Программа, хьинаре чакхйоах машаре цхьана гӀуланхаш леладарен дунен халкъашта юкъерча гӀуланхашка цхьатарра бокъонаш хиларен ленински политика. Советски Союза машара инициативаш хьаллуш социализма вежарашка долча мехкаша. Уж кхетаеш я дунен халкъашта юкъерча шеррача обществосвности а.

Цхьабакъда, Америка Вӏашагӏкхийтта Штаташ керте латтача империалистически низаша Советски Союза машар безара наькъа чӀоагӀа духьале ю, дунен халкъашта юкъера кхохкам михьарбоах. Гаьна кхетар юкъерча боарамие дола американски ракетно-ядерни герз Малабуяен Европе дӀаниайдара хьакъехьарча НАТО блока решене, цхьаьккха боарам боацаш герзаш Ӏоадеш хиларо, реакционни гӀоараш дунен тайп-тайпарча районашка кризисни хьалаш оттаде гӀертаро кхохкам кӀаьдбара процесс йохаярга кхоачаьу гӀулакх дунен халкъашта юкъера политически климат цӀенхештта толхаю. ТӀом хилара бола кхерам чӀоагӀбу. Хьаьрьаьнача империалистически реакце леладеча гӀуланхех айха дӀакхеташ я китайски кулгалхоший лелаю гегемонистски политика.

Цу хьалашка Коммунистически партеи Советски правительствои, еррига советски халкъ тӀема кхерам мелбарен герзаш Ӏоаделга юхатохаран хьадда тӀехьа а долаш де мел доагӀар деш да мехка обороноспособность чӀоагӀъяра, кхерамзлен Советски Герзашцарча Низий тӀемахой говзали лакхъяра.

Эскарен Флотен тӀемахой, КПСС Центральни Комитета, новкъост Л. И. Брежнев керте волча Политбюрона гонахьа айха кхотабенна, шоай халкъа коммунизма гӀуланка боарам боацаш мутӀахьа болаш сийрда бӀарг кхоабаш ха деш латт советски наьха маьршача къахьегама. Уж кийча ба хьалтдолча минотe вежарашка долча эскарий тӀемахошта улув дӀа а этта шоай патриотически интернациональни декхар кхоачашде, молагӀа а агрессор чӀоагӀа юхатоха.

Новкъостий Эскарен Флотен тӀемахой!

Аз даькъала дуви шун Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дизар. ТӀемен политически кийчо еча, тӀемахой говзал лакхъеча, дисциплиниси уставной порядоки дӀахо чӀоагӀъеча оаш керда толамаш дахар лов сона.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дизар белгалдоаккхаш аз приказ лу:

тахан, 7 ноябре, моттигерча ханах 21 сахьат даьлча цӀейна хетаь вай Даьхен столице турпалгороде Москве, союзни республикай столицашка, турпал-городашка Ленинграде, Волгограде, Севастополе, Одессе, Новороссийске, Керче, Туле, турпал-крепосте Бресте, хӀаьта иштта городашка Калининграде, Львове, Ростов-на-Доне, Куйбышеве, Свердловске, Новосибирске, Чите, Хабаровске, Владивостоке, Североморске тхьаь иттаза йоккха топ кхоссаш артиллерийски салют яла.

Даькъала хилда Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дизар!

Даькъала хилда СССР денале Герзашцара Низаш!

Сийле хийла Советски Союза Коммунистически парте — вай еррига котал оацаш яхара деташ урувттадечуни уж вӀаштӀехьйоахачуни!

СССР оборона Министр Советски Союза Маршал Д. УСТИНОВ.

ОКТЯБРА НАЬКЪАГӀА —

Сийлен традицешта тешаме да

ЦӀЕЧА Байракха орден лен город Грозне байракха тӀа. Цун пролетариата из еннай къулбухьеорсий контрреволюци йохаеча денала гӀулакхаш гойтарах, мехкадьтта промышленность юхаметтаеча хьинаре балхаш дарах. Иштта, йоккхий революционни, тӀема, къахьегама традицеш йолча грозненцаша даим Ӏалашмате беча хеташ дезду Октябра цӀей. ХӀаьта ухх шерара дар шиӣ къаьстта лоархӀам болаш да КПСС XXVI съезд чакхъяьнначул тӀехьагӀа цун решенеш кхоачашъяра советски нах тӀагӀертта къовсам боаржабаьчей хана деадеш хиларца.

Советски Ӏаьдал латтача 64 шера дуккхача халача лохнамех, Коммунистически парте кулгалца чакхбийннаб советски нах. Цудухьа цар тахан доккхал ду шоай Ӏалашмате бокила ниэ болча Даьхенах, моаххаз санна чӀоагӀа йолча партеи халкъек цхьоагӀонах, халкъий докаргдоацача доттагӀалах, коммунизмагахьа бодача новкъа шоаш тӀа-тӀа йоахача коталонех шоай вахар денгара дента эрадувлаш товлаш хиларах.

Цу дакъе белгала хилар советски наха санна Нохч-ГӀалгӀайчен столица къахьегамхошта а дӀаяха иттлагӀа пятилетка. Цу шерашка дуккхаза Эррисоюзни а Эррироссийски а социалистически яхье коталонаш яхарах сийлен совгӀаташ даькар город Грозне къахьегамхоша. Пятилетка чакхйоалача шерен парте съезда накъаболхачи юкъан айдения хинна хьинар даьгӀ ца дайнта гӀерташ хьабоагӀа уж ухх керарча шера а.

БархӀ бутт совгӀа ха яьннай мехкарча коммунистий форум чакхъяьнначул тӀехьагӀа. Баьъда, вай дӀахо ме долх чӀоагӀагӀа хоалу цун исторически решенеш ниэ, вахара эррига оагӀонашта цар еш йола влияни. ХӀаьта парте лерхӀа керттердар фуд аьлча, из да мехна экономика чӀоагӀъяра наькъаца ме могга халкъа хьал-торо айяр. ТӀанкха из, вайна хоаш ма хиллара, тийша да вайх хӀаране шиӣ балха моттиге дика къахьегарах. Цудухьа хӀара участке, бригаде, цеха наха шоай хьинари ниэн кхоца беш къахьегаргдола хьалаш хьадара ттатӀа болх беш я города партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеш.

Къахьегама коллективашка беш бола организаторски, боахама, кхетама болх тӀабераабахьар «Шера заданеш 7 ноябрь тӀанхоачӀаш кхоачашъергъа» яхача девизах социалистически яхь шерагӀа йоаржаяра. Октябрьски цӀейна накъабоагӀаш шоаш тӀайца доккхий социалистически декхараш тӀехкхоачашдаьд эзараш болча производстве хьалхалаттараша а цхьайолча бӀарччача къахьегама коллективаша а. Царех я мохкьаш тӀадоттарси тӀера Ӏодахарек наькъий дистанце, «ВАЗ» яхача автоцентра коллективаш.

Иштта Октябра сийна яьржача яхье котало яьккхаӣ тахан города районашта юкъе цӀейна хетаьча демонстраце эттара хьалха боагӀача Старопромысловски района къахьегамхоша. Доккхийча толамашца шоай революционни цӀейга кхаьчаб радиотехнически завода, «Грознефтегеофизика» треста, «Промавтоматика» НПО опытни заводе, бытови гӀулакхаш деча министерства экспериментально - мебельни фабрика, СевкавНИПИнефть института, машинаьнъарча почтамта, «Грозтрубопроводстрой» треста СМУ-3 къахьегамхой а.

Цу а кхыча а города къахьегама коллективаша беркате къахьегарах промышленни продукци маьхалъяккхара задани 100,5 процент кхоачашъе аьттув баьннаб. Из бахьай долаш паччахьалкхенга пленаь совгӀа дӀалла карагӀдаьннад 5 миллиони 160 эзар сома маьха тайп-тайпара изделеш.

ДӀАЯХАЧА пятилетка производства эффективности балха дикалк лакхъяра, боахама механизм оргаьлкха тоаяра лаьца ниэнъ лерагӀа чакхбоаккхаш хургба дӀахорчв хана а. 1976 шера городе хьахилар «ХӀара балха ден — динала Знак!» яха болам. Цу тайпара яхь лерттӀа вӀаштӀехьъяьннача предприятей, организацей шоай балха кертера хьокхамаш лакхдарца продукци йоаккхилга а йохкилга а дикна алсамданкха, шоай коллективацкара морально-психологически хьалаш тоаде карагӀдаьлар.

ЦхьайтталагӀча пятилетке из яхь дӀахо творчески дегӀайоалаяра уйла еш хиннача грозненцаша хьакхеллар «ХӀара балха дийнахьа хьадер дукхагӀа хилийта» яха почин. Хьалха санна из болам дӀаболлбаьр яр СССР 50 шу дизара цӀерагӀча Грозненски химически заводек хӀаьта иштта «Электроприбор» заводек коллективаш. ХӀана, шоко йоацаш, але йиш я городерча эррига хӀана яд аьннача къахьегама коллективаша цу девизагӀа боах бу, аьнна.

Иштта лелаеча яхьах бухсоццаш кхахур доакхагӀа хулийтилга Ӏалашдеш да «Экономика хӀаман кхоабаш хила еза» аьнна КПСС XXVI съездо вайна дӀахорча хандара керттера декхар дааьрхӀа хьалхадаьнхха гӀулахх а. Из доал хаьдда коммунистишка а къахьегамхошка а дукцийтар, цу даькъе йолаш йола резервашт кхоачамаши хьагучадахар духьа эррегача предприятешка, организацешка, учрежденешка партийни а болхлой а собранеш чакхъяьхай. ЧӀоагӀа хьашт долаши тернам тӀабахийтаи дийцир материалашта, бийдала, энергоресурсашта кхомбарцен хьурматдарцея дувзаенна гӀулакхеш байнача бетта юххьанцарча партийни организацешна чакхъяьннача отчетно-хоржамий собранешка а. Цхьан дешаца аьлча, оаха партийни организацеш, боахама кулгалхой декхарийла бу цу даькъе шоашта инакъало доле декхараш тӀанйдара, уж тӀагӀертта боькъонца кхоачашдаь дахара оарцагӀбовлара.

Ухх тӀохьарча шерашка парте горком чӀоагӀа йоахко еш хийнай промышленносте, гӀишлошъеча, транспорте коммунистий прослойка чӀоагӀъяра, партийни организацей структура тоаяра, цар денал айдара. Цу юкъа дукхача производствени подразделенешка керда партийни группаш, хӀаьта йоагӀйоагӀеч уж вӀашагӀъеттаьш керда цехонойн юххьанцарен организацеш хьаьяй. ХӀанз городской партийни организацено чуйоагӀа 601 юххьанцара, 636 цеховой, 1313 партгруппа.

Бакъда, вахара эррига участкашка партийни влияни чӀоагӀъелга алххе коммунистий мутӀарашта керда нах юкъесоарца Ӏалашдь Ӏаш. Керттердар да хӀара парте члено шиӣ балха моттиге кхьгарна хьокхам луш къахьегилга, вахаре денале позици лувцилга. ХӀаьта цо дӀадех шиӣ балха декхар тешаме кхоачнщдаь ца Ӏеш болх талмаста, дог ца лааш бечарца, общественни рузкъанна тӀаккувдаш, спекуляци еш, къа а ца хьегаш паччахьалкхен чотагӀа баха гӀерташ мел барашца машар боацаш вайх хӀаравар, къаьстта коммунисташ, лира къовсам лоаттабеш хулга.

Тахан уж деяаш да города партийни организацеша шоай балха юкъметтиге лоаттадераш.

ЦхьайтталагӀча пятилетке город социально дегӀайоалаяран эргайоаккхаш тоаяран йоккха программа оттаьяй. Къаьстта чӀоагӀа йоакхо ерьья къахьегамхой дешара, культурни боарам айбара, бахача кахаахь тӀа чуӀе фусамаш хьаяра, царна лоаттаду медицински, бытовой гӀулакхаш тоадара, къахьегара а салаӀара а эша хьалаш хилийтара. Цу хьакъехьа массехк цифра йоалийча кхоачамхургба аьнна хет сона. Пхе шера хьалде лерхӀ нах чубаха 900 эзар квадратни метр йола кӀенош е иттлагӀча пятилетке даьчуа 1,6-аза дукхагӀа, 8300 моттиг хургйола юкъарообразовательни школаш, 11060 моттиг йола берий бешамаш, 450 моттиг йола больницаш, берий поликлиника, йоккха универмаг, концертни зал, кхидола тӀорсаш.

ТӀадоатӀача шера СССР хьаь 60 шу дизар белгалдоаккхаргдола советски нах чӀоагӀа бӀубенна ба шоай кхоане сийрда хургхиларах. Уж дика хоаш ба КПСС XXVI съезда решенешка, «1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхачалца а СССР экономически социальни дегӀайоалаяра Керттерча лостамашка» оттадаьча боарамашка кхачара гӀулакх алхха шоаш хьинарс къахьегарах тийша ца Ӏеш дуйен тӀа машаре вахар хулга дӀадехаш я долга. Вай тешаш да 1917 шера В. И. Ленина кулг яздаьча Машара декрете тӀа оттаьча принципашта даим тешаме йолаш хьайоагӀача вай парте, новкъост Л. И. Брежнев керте латтача цун Центральни Комитето цу даькъе лерагӀа чакхдоахача гӀулакхех беркат даргхиларах, дунен тӀа чӀоагӀа машар оттаргхиларах.

Республике хӀанз дӀадоладенная НГӀАССР хьаь 60 шу дизаре Нохч-ГӀалгӀайче шиӣ лоӀамагӀа Россех дӀакхийтта 200 шу дизарея юбилеяшта даха ма доаттӀара накъадахара кийчо еаге. Уж шанкхе дата республика къахьегамхой вахаре Ӏалашмате боккха лоархӀам болаш я. Советски халкъий барт тайнача дезале йиза шиӣ моттиг хьа а лаьца дӀаэттай хьалха Россе тӀехьайнса, [illegible] белгалдувл лакха индустри, дегӀабена юрта боахам, формага диллача социалистически чулоацамга диллача къамани йола тоаенна культура хиларца. Нохчийн гӀалгӀайн халкъаша кхетаду шин бӀаь шу хьалха Россеца шоай вахар дийза дацаре Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце беркатах шоаш ца кхеташ диса терлуш хинналга. Цудухьа цар хам бу сийлахь-воккхача Ленина хьаьна социализма эттара [illegible] дика йовзаш хиларах.

Тахан улицаш, майдаш хьалтьозаргья цӀей дезде арабаьннача грозненцаша. Ленина майдан тӀа гӀолла шоаш чакхболча хана цар шоай коллективашта карагӀдаьннараш гойтаргда, цӀаьхха а дӀанхьайнадерга шоаш Коммунистически парте политикана чӀоагӀа мутӀахьа болга.

Н. СЕМЕНОВ,
парте Грозненски горкома хьалхара секретарь, КПСС XXVI съезда делегат.

ПХЕ ШЕРА ДЕ ДЕЗАР — ДИЪ ШЕРА

Дикача балха толамашца белгалдоаккха коммунистически къахьегама коллектив яха цӀи лелаеча тха бурув тохача бригадо ухх шера Сийлаль - боккхача Октябра цӀей. МагӀалбинерча бурув тохара балхий управлене массарел хьалха, ухх шера 24-ча июле, кхоачашйьй тӀа бригадо шера план. Ханал хьалха бурув теха ьнккай тӀерча юра тӀоанашкара мехкадьтта лахара йола 944-гӀа скважина, 500 эзар сома маьха паччахьалкхен рузкъа кхадаьд.

Толамца чекхдаьхад бригадерча бурувдеттараша эксплуатационни колонна Ӏачуяхийтара скважина кийчъяра балхаш а. ХӀанз из колонна Ӏочуйохийташ да тхо. Цун ъанхара шин секци Ӏочуяийтай. ХӀана эттара тӀехьара кхоалагӀа секци Ӏочуяхийта доалаш да тхо.

Ухх деношка дӀадоладу оаха скважине мехкадьтта лохаш - тохкамаш дара балхаш. Уж а оттальча графикал хьалха чакхдахен цу скважине мехкадьтта гучадаккхе лаьрхӀа бӀубенна болх беш ба бурувдеттараш.

Бурув тохара балхаш сихдараи, бурув деттарий къахьегама овсарле лакхъяран боккха лоархӀам болаш да тха коллективо ухх шера дӀадоладаь маьхера гӀулакх. Янстельнна скважина тохкамаш дара кийчъешӀехьа кердача 947-ча скважине бурув тохара балхаш дӀадоладара кийчо еш хиннад тхо. Из скважина а тӀерча юра тӀоанашкара мехкадьтта лаха лаьрхӀа я. 5000 метр кӀоврга бурув тоха деза цига геологически проектах.

Кхо кӀира да оаха кердача скважине бурув тоха доладаь. ХӀанзлехьа 400 соьгӀа метр бурув тоха кхийнад тха унказа. Ухх шера планал совгӀа дукха хӀана ца эшеш ях бӀаь метр бурув техад тха бригада коллективо.

Шинна а скважине деча балхашта кулгалдеш ва лакха говзал йола бурув тохара мастер коммунист Галаев Ӏийса. Ханал хьалха цхьайтталагӀча пятилетка декхараш кхоачашдара тӀехьа яьржача социалистически яхье хьалхе лелаш ба коммунисташ.

Цар аларах тхоай бригадерча балха торонашка а хьежа керда социалистически декхараш тӀаийцад тха бурувдеттараша. Оаха лаьрхӀад бурув тохара балхий пхе шера план диъ шера кхоачашъе.

Цу яхье хьалхарча моттиге латташ хьайоагӀа тха толашагӀволча бурув деттачун Ибрагимов Рамазана смена.

Социалистически яхье хьалха латтарий мугӀарашка болаш, моллагӀа тӀадилла декхар дизза кхоачашдеш хьабоагӀа бурувтохараш Исраилов Данарбек, Андронов Владимир, бурув тохачуя гӀоянчаш Кучеров Александр, Бузуркиев ЛомӀаьла, Сарачинский Михаил, Вутов Петр, Алероев Аьльмадхан, слесарь Алиев Александр, электромонтер Боков Махьмад, оператор-коллектор Зеругаева Лариса, кхыбараш.

М. ДЗЕИТОВ,
бригада партгрупорг.

Керда торонаш лех

ДӀабахача итт бетта оаха паччахьалкхенга елай 1066 тонн шура. Из планагӀа йоаха езачул массехк тонн дукхагӀа я. Дукха а дукхагӀа я из совзна цу юкъа еккачул. Со тийша я шера план а оахош хана хьалха кхоачашъергхиларах.

Толаме кхоачашъю тха боккхе паччахьалкхенга дуьх доттаре план а. Цу юкъа дӀачуденнад из 142 тонн, планал совгӀа массехк тонн а луш.

Шин шурий ферма я тха колхозе. Цар коллективашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхе йоахаш хьайоагӀа Бачеврчова Сейд-Селама кулгалду № 1 йола ферма коллектив. Юкъера лаьрхӀача хӀара бетта 110—115 процент кхоачашъю цу ферма доярkаше шоай доттангара шура лийцара план.

Къаьстта боккха толам баьккхар оаха КПСС XXVI съезда сийна республика фермашта юкъе яьржа хиннача социалистически яхье. ХӀаьта котъяьннарг а лаьрхӀа КПСС обкома, Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома диплом елар тха коллективана республикански газеташ тӀа чӀоагӀдаьккхар да Сийлен уга тӀа а йоаккхаш.

Дукха доярkаш ба фермашка хьинар ца кходеш къахьегаш. Ухх шера итт бетта хӀара Ӏаттагара эттара дукхагӀа шура яккха са вӀаштӀехьдаьннад. Шера планагӀа яккха езар 1200 килограмм йолаш, из дӀаяьзла яьккхай 2050 килограмм. Яхье шоллагӀа моттиг яьккхай хьинар долча Алдамова Алматас. ХӀара цо беттача Ӏаттагара цу юкъа шин эзар килограмм гаргга шура яьккхай цо. Дика хьокхамаш даьхад Бексиева Яхас, Джабраилова Халипата, Алдамова Амината, кхыбараша. Планал дукха дукхагӀа я царех хӀаранна доттангара яьккха шура.

Оаха дӀа мел лу шура цхьоалгӀча сорта я, хӀаьта хьоанал а планагӀа йоагӀачул дикка совгӀа я.

Колхоза ферма вӀашагӀъеллеча хана дикз хьайоагӀа са доярkалла болх беш. Цхьа шу дӀадахийта дац аз сай декхараш толаме кхоачаш ца деш. Цу юкъе са вӀаштӀехьдаьннад айса Ӏомаь говзал дукхача къонача доярkашта дӀайовзийта. ХӀанз царех дукхагӀбараш доккхий толамаш а доахаш къахьегаш ба.

Ферма беча балха тӀехьожам лоаттабеш депутатски пост я. Цига эрг-эргагӀа дежурнеш болеш хул Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета депутат Галагаева Малкан, Сунженски районни Совета депутат Алдамова Аминат, юрта Совета депутаташ Бисиева Яха, Алдамова Алпату.

ХӀара дийнахьа дукха мел уз депутатски посте. Царна эшараш кхоачашдара гӀо ду депутаташа. Цул совгӀа, цар тӀехьожам лоаттабу ферме беча балхе а. Хьожа доаланна мел дика доал ду, уж мишта кхоаб.

Иштта, доярkага тхоай низаш оарцагӀа а даьха къахьегаш доахк тхо партен правительствен тӀадаьха декхараш толаме кхоачашдара. Тхоашта карагӀдаьннач кхоачам а хинна Ӏохоеша уйла болеш дац. Массаза а керда торонаш а лехаш кхы тӀа де дезараш дергда дӀахо йодача хана хьайбашкара боаккха продукци дукхагӀаи дикагӀаи хилийтара.

Забу ГУЦИЕВА,
Сунженски района Ленина цӀерагӀча колхоза доярка.

«Промавтоматика» Ӏилман-производственни объединене Грозненски опытни завода болхлоша дика къахьегама совгӀат кийчдаь Тахановча дезача цӀейна. Дерригача технико-экономически хьокхамий итт бетта план ханал хьалха кхоачашъяьй цар. Паччахьалкхен планах лаьрхӀачул совгӀа маьхала яьккхай 139 эзар сома товарни продукци, заданел совгӀа арахийцай 67 эзар сом мах бола валови продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра задани цхьа процент совгӀа тӀехкхоачаш а я, планал совгӀа ара мел хийца валови продукци из лакхъяра чотах хьаь я.

Сийлахь-боккхача Октябра 64 шу дузача цӀейна сийна яьржача яхье башха-дика толамаш а доахаш, цу дезача дента кхачалехьа шера план кхоачашъярах рапорт деннад шин участка, итт бригада коллективаша, бӀаьш болча болхлоша. Царех ба фрезеровщикаш Лопатин Сергей, Соломатин Юрий, токарь Бобров Сергей, кхыбараш. Юкъера лаьрхӀача хӀара сменах нормаш 140 процент кхоачашъю цар.

СУРТА ТӀА: фрезеровщикаш С. Лопатин Ю. Соломатин.

И. ПЛИЕВА сурт.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬ ДӀАЙОЛАЯЬРАШ

Производства эффективность лакхъяр — из да арахеца продукци ма могга дикагӀа хилийтар, потребительски техникo - экономически хьокхамаш тоадар, эламигчуи а доккхачул а кхом бар.

Цу дешашта хаддаза терко ю тха завода коллективо, цахаддаш къовсам лоаттабу арахецаш йолча продукце дикал дунек дикагӀа йолча стандартел ӀкалагӀа ца хилийтара. Цо вӀаштӀехьдалийтар 1980 шера эррига арахецача продукцех паччахьалкхен динала Знак йолаш яр 78,7 процентага кхачийта. Завода арахецача эррига продукцех 20 процент яр доаэол арахьарча мехкашка — ФРГ, Финлянде, Чехословаке, Голланде, кхыча пачхьалкхенашка дӀаухийт.

Дукхача шерашка къовсам лоаттабир коллективо продукце дикал лакхъяра. Цу гӀулакха сарцагӀьлхар партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш, рационализаторийи изобретателийи группаш. Дикал лакха хила езилга, технологически [illegible] Ухх пятилетке заводо арахеца продукци 1,7-аза дукхагӀа хургья дӀаяхача пятилетке хинначул. Коллектива хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдара дукха мероприятеш белгалъяьхай оаха, цхьабакъда доккха гӀо эш тхона тхоай а Эррисоюзни а объединенешкара. Тха завода эша гӀирсаш хьалдара специализированни предприяти вӀашагӀйоллара цар соцам тӀаэце кхоачам боллаш прессформаш хургья тха, хӀаьта «Грознефтеоргсинтез» объединене [illegible] АТК [illegible] тхона транспорт [illegible] дергда тха, хӀаьта хӀана дукха кийча продукци я завода коара дӀаяхьанза, транспорт ца хиларахи кийча продукци дӀаоттае складской помещенеш ца хиларахи.

Вайна массанена дика ховш да моллагӀча предприяте керттера производственни низаш къахьегача лакха кулгаш хилар. Из дика кхетаду тха заводе. Цудухьа тхоашта ма могга къахьегамхой производственни хьашташ дизза кхоачашде, цар болх дика вӀаштӀехьбакха гӀерт тхо. Цу гӀулакхо вӀаштӀехьдоалийт шоай балха тӀа лакха говзал йола дика специалисташ кхебе, къахьегам дика вӀаштӀехьбакха, дика производственни хьокхамаш лаха, боккха пайда луш йола дукха рацпредложенеш балха юкъейоалае. Дика болх беш хиларца белгалбаьнна болхлой дукха ба заводе. Уж ба аппаратчикаш, слесараш, машинисташ, лаборанташ, ремонтникаш В. А. Тищенко, А. Э. Мазаев, М. А. Мамаев, Ш. А. Ахмурзаев, В. Емаиов, В. П. Кашуба, С. С. Арсануиаев, Ш. М. Адаев, кхыбараш. Къаьстта дика къахьегаш ба КИП-а служба ветеранаш, ремонтни цеха болхлой. Заводе шерра яьржача социалистически яхье массаза а хьалха латташ хьабоагӀа уж.

«ХӀара балха дийнахьа хьадер дукхагӀа хилийта!» яхача девизах яхь дӀайолаяьраш тхоаш хиларах тарра хӀара бетта декхараш тӀехкхоачашдеш хьадоагӀа тхо. Ухх шера план 7-ча ноябре кхоачашъе доккхий социалистически декхараш тӀаийцар тха завода дуккхача бригадаша. Тахан доккхал а деш ала йиш я тха цар массане шоай дош дизза кхоачашдаьд аьнна. Царех ба ЦРМЦ Адаев Шарип керте латтача № 5 йолча участка бригада ремонтникаш, РМЦ болх беш бола Кашуба Виктор Пантелеевича кулгалду слесараш. ЦхьайтталагӀча пятилетка хьалхарча шера план ханал шин бутт хьалха кхоачашъяьй хьинар долча къахьегамхоша. Цу бригадех къаьстта ала лов сона. Адаев Шарипа кулгалду коллектив йоккха яц — пхе сагах латт из. Керттерча даькъе лакха квалификаци йола кадроик болхлой ба уж. Халсн бехктонхамеи балхаш да цар дераш — холодильникашта, колоннашта ремонташ ю, реакторий цӀаста листаш хуяц. Участка эттара дикагӀа йола бригада лоархӀаш я из, хӀаьта Адаев Шарипа тӀехдика кулгалдарах, цунна шийна болх дика бовзаш хиларах вӀаштӀехьданнад. Цхьан хана шиӣ декхараш кхоачаш ца деш хинна бригада массаза а хьалхалаттараша юкъъяхийта. Хьинаре даьъа лоац бригада довзъашхоша общественни вахаре а.

Заводе шерра баьржаб рационализаторийи изобретателийи болх. Цига а хьинаре даьъа лоац бригадира. Ухх шера юххьанца кийтъаьча кхаь рацпредложенеш шиъ балха юкъейоалаяй, кхоалагӀъяр конструкторски бюрос тохкаш я, хӀаьта шин рацпредложенех баьнна пайда 1122 сом да. Дукха тӀехьабисабац цунна В. П. Кашуба керте латта РМЦ слесараш а. Дика къахьег цар ухх шера. ХӀара бетта заданеш 120 процентал дохагӀа йоацаш кхоачашъяро вӀаштӀехьдалийтад 7-ча ноябрга шера план кхоачашъе аьнна цар денна дош ханал дзъа кӀира хьалха кхоачашде. «ХӀара балха дийнахьа хьадер дукхагӀа хилийта!» яхача девизах заводе шерра яьржача социалистически яхье 1981 шера хьалхарча итт бетта шоаза котъяьнай бригада коллектив. Бригада довзъашхоша дӀаеннача 8 рацпредложенех йиъ балха юкъейоалаярах 500 сом пайда баьннаб.

Шин-шерагӀа хьахинпалац уж толамаш. Коллективера хӀаравар массехк балха говзал йолаш ва. Барт тайна, вӀаш дика новкъостал деш къахьегаш ба уж. Аз белгалъяьккхар цу бригада массера яц, хӀаьта иштта хьынала къахьегаш, лакха производственни хьокхамаш доахаш йола бригадай коллективаш итташ я заводе. «Продукци дукхагӀа, дикал лакхагӀа йолаш, дӀадодар кӀезигагӀа долаш хилийта!», «Коммунистически къахьегама сийлен цӀи аккхара тӀехьа!», кхыча формаех йола социалистически яхь шерра яьржай завода цехашка, участкашка. Цу яхьо йиш хулийт завода сий лакха лоаттаде, паччахьалкхен планаш йизза кхоачашъе дукхагӀча даькъе тӀехкхоачашъеи.

Система а хинна дӀаэттад хӀара дийнахьа даьчун итогаш яр, бригадаша, сменаша, участкаша, цехаша баь болх а лоархӀаш пхи балл йолча шкалах балхах хьахинначуи мах бар. Итогаш кхайкаю завода радиогазетаца, хьалтох хьокхамий улгатӀа. Цу дерригие а вӀаштӀехьдоалийт производства эффективность лакхъе, арахеца продукци дикагӀа хилийта, социалистически декхараш массаза а тӀехкхоачашде.

П. ВЕТРОВ,
СССР 50 шу дизара цӀерагӀча химически завода керттера инженер.

КарагӀдаьнначох кхоачам ца беш

КПСС XXVI съездо юрта боахама къахьегамхошта хьалхашка оттадаь бехктокхаме декхараш толаме кхоачашдара шоай низаш оарцагӀдаьха къахьегаш ба Грозненски района «Атагински» совхоза къахьегамхой.

Ухх шера 1100 гектара тӀа ялата лаьрхӀа хьажкӀаш хьалкхеьй тха механизатораша. Боинха теркам тӀабохийтаи къахьийгадар кердача индустриальни хьисаве уж дӀаюнча хана, цул тӀехьагӀа царна химически оасари кхы тӀа эпараши деш. Иштта, шоашта хьалхашка латта бехктокхаме декхараш кхета а деш, хьинар ца кходеш къахьегарах тха механизаторий аьттув баьннаб дика хьувкъам болаш ялат хьалкхеде. Эррига хьажкӀаш чуийцай юкъера лаьрхӀача хӀара гектара тӀара 35 центнер а йоаккхаш, кхашкара балхаш чакхдаьхар лоацача хана. Из толам боаккхабелар ялат чуэцаш йола техника хьалхе а лерттӀа тоаь хиларах, къахьегама овсарле лакха курсйолча тайпара инатовций хьисаве мехотряд вӀашагӀйоллара.

Массехк механизированни звено я тха совхозе хьажкӀаш кхееш. Шер-шера дика хьувкъаю уж Социалистически Къахьегама Турпала Гайтамиров Ширване. Ухх шера 260 гектара тӀа дӀанийнаяр цо хьажкӀаш. Уж хьалкхеьй агротехнически бокъонаша дӀа ма деххара эшараш кхоачаш а деш. Цудухьа дика хьувкъам хьа а хилар. ХӀара гектара тӀара планагӀа яха езараш 35 центнер йолаш 53 центнер а йоаккхаш чуийцай цун кхай тӀара хьажкӀаш. Толаме къахийга Ватапов Байкен Акаев Салманен звеноша а. ХӀара гектара тӀара 43 центнер хьажкӀаш яьхай Ваганоза, хӀаьта Акаева — 36 центнер.

Иштта кхаи лелaдераша беркате къахьегарах тха вӀаштӀехьдаьннад планал совгӀа 500 тонн а луш 3000 тонн ялат паччахьалкхенна дӀачудала.

ЦхьайтталагӀча пятилетка шоллагӀча шера дика хьувкъам болаш ялата а доакъара а лаьрхӀа йола культураш хьалкхеяра мел эшараш деш а доахк тхо. Агротехнически дикагӀча деношка план 1850 гектар йолаш 1980 гектара тӀа дӀадийнад ка бола ялат. Геттара дика тоадаьча лаьтта минеральни удобренеш а товзаш дӀадийчад цхьоалгӀча сортах дола фу. Из болх толаме чакхбаьккхар А. Вагаева, Б. Ваганоза, Р. Джамалханова лелаеча агрегаташа. Юкъера лаьрхӀача 160 процент кхоачашйора парех хӀаране шиӣ дийнахьара балха норма. Цу деношка хьинаре къахьийгар фу хьатӀаузаш хиннача шофераша Г. Чагаева, А.-М. Айбуева.

ХӀанз тӀатеlla эзба лаьтта оахаш боахя тха механизатораш. Царна юкъе яьржача социалистически яхье хьалха ба Д. Читамиров, Х. Татаев, А. Османв. Юкъера лаьрхӀача хӀара дийнахьа 140 процент кхоачашъю цар шоай балха нормаш. Механизаторашa дош деннад лоацача хана дерриге лаьтта аьха даккха.

Толамаш доахйи къахьег тха совхоза хьайбаш лелаедераше а. ХӀара бӀаь Ӏатта тӀехьа 87 Ӏаса хьалкхеду планагӀа яла дезараш 85 долаш.

Къаьстта боккха теркам тӀабохийт наха дикача фух дола доахан хилийтара. ДӀадахача шера кхычахьара диннача фух дола бархӀ бӀаь шинар а доаладаь бокъонпа кердадоаккхаш тоадаьд оаха детташ долча хьайбай Ӏулаш.

Цу гӀулакхо тхона новкъостал дир ухх шера шиъ бетта планагӀа дӀалла йоагӀа шура паччахьалкхена дӀалла а, хӀаьта дулх планал дикка совгӀа дӀадала а.

ХӀанз 2450 бежани 4100 кхаъхен я оаха кхоабаш. ТӀа-тӀа тхоай фермашка хьайбаш дукхагӀа хургдола гӀуланхаш вӀаштӀехьдоахаш балхаш а ду оаха. Уж дукхагӀа хиларга хьежа дукхагӀа хургья царгара хьайоаха продукташ а. ЦхьайтталагӀча пятилетка керда шу хьадолаури тха фермашка хургда 2600 бежани 5050 кхаъхен. Оаха лерхӀ хӀара шер-шера уж тӀадеттадийта, царгара хьайоакхы продукци дукхагӀа хилийта.

Шоай торонашка а хьежа хьайбаш лелaдераша дош деннад 20 декабре хьагӀаотташ паччахьалкхена шура дӀаелара план кхоачашъе а шу чакхдаллалехьа 10 тонн планал совгӀа из дӀаяла а. Дикка тӀехкхоачашъергья дулх дӀадалара план а.

Дукха болхлой ба тха хьинар ца кходеш къахьегаш, шоай планаши декхарашни ханал хьалха кхоачашдеш. Доярашта юкъе яьржача социалистически яхье бетта-бетта дика хьокхамаш гойт Мусаева Ашурас, Косумова Забурас. Юнусова Кияшта, кхыбараша. Шера планагӀа 2300 килограмми декхарех 2600 килограмми йолаш дӀабахача шиӣ бетта 2880 килограмм шура яьккхай хӀара цӀе беттача Ӏаттагара Мусаевас. ХӀанзе шоай шера планаш дикка тӀехкхоачашъяьй Косумовас. Юнусовас кхыча доярьаша. ТӀа-тӀа шерагӀа яккаш латт царна юкъера социалистически яхь.

ЦхьайтталагӀча пятилетка шоллагӀча шера дика хьувкъам болаш лаьттан культураш хьалкхеяра, хьайбашкара дукхагӀа продукташ яхара мел эшараш деш боахк совхоза къахьегамхой.

А. КАЛИНКИН,
«Атагинский» совхоза директор.

КОММУНИЗМА КОТАЛОНГА!

Коллективи кулгалхом

МАССАНЕ КХОАЧАШДЕР— ЦХЬА ДЕКХАР

«Деэткъалагіча шерашка халкъа боахам дегІаухаргболча хьалаша кхы а чІоагІагІон тІагІерттан дІадех Іилма-техническй прогресс сих елга. Іилма бокхьа лоархІаш хилараш сагтешаво везаш хІама дац. Коммунистий партена хотачох, нерда общество хьалъяр дІахкха дича а хила йиш яц Іилманна мара». (КПСС XXVI-ча съезде новкъоста Л. И. Брежнева яьча доклада тІара).

«Грозэнерго» яхача районни энергетически управлене автоматизировании систена отдел вІашагІъеллар 1979 шера. Цун ларде яр кхоалагІча ноахалах йола «ЕС-10-22» яха электронновычислительни машинаш (ЭВМ).

Къонача отдела хьалхашна оттадаь керттера декхараш дар: йовхала а электрически а энерго кхом бера, планировани а учет а яра, электрически йовхален энерги потребителашта дІаахийтара, нхыдола дошаш автоматизировании ередетвашца къестаделга.

Управлене автоматизировании система хьайра хьалнаре аргІа чакхъяла еза 1982 шера сентябрь бетта. Иштта ха хоадаь да СССР электрофикаце министра приказ.

Цхьан нов йолча заводе е кхыча промышленна предприяте а санна атта дац «Грозэнерго» санна йолча йоикхача управлене АСУ юкъейоалас. Укх управленена чуйоагІа вІашагІтеха грозненски а № 2 йола я йовхалаэлектроцентралаш, Малхбоален а Малхбузен а электросеташ. Цар чулоац республика ерриге территори.

Халкъа боахама, бахача наха хадданза а эшшача боарамех а электрически йовхален энерги лоаттаяра къахьегаш 3,5 эзар гаргга саг ва управлене.

Керда отдел вІашагІйоллаш управлене кулгалхошта а партийни организацена а хьалхашка атта хаттар атта дацар: мала хьожавергва цунна кулгалде? Балхах дика кхеташ, хьалхашка латта декхараш кхоачашдара коллектив кхотае ховргдолаш саг хила везар из. Дукхача наха юкъера тІехьара цхьа кандидатура къовстайр — Мержоев Габиса Тамерлан. Цул дикагІа из болх бергболаш саг вацар управлене.

Т. Г. Мержоева «Грозэнерго» управлене болх бу шийтта шу гаргга ха яр. 1967 шера халкъа боахама Ростовски институт яьккхачул тІехьагІа укхаза балха вера из. Къона, хьинар долаш волча гІалгІай вІамигача сага массане а бІарг тІаттар. ВоагІаше а из хьожавир Малхбузен электрически сета планови отдела кулгалде. Дукха ха ялалехьа из хьалъсихар шо лакха говзал йола специалист волга. 1972 шера «Грозэнерго» чуйоагІача предприятей къаьс-къаьста хинна отделаш вІашагІа а теха, цхьа централни плановй отдел хьайир управлене. Укхаза шо шу согІча хана отдела начальника заместитель а волаш болх бир Тамерлана.

ТІехьарча итт шера Іилманен техниканен карагІдьынарех пайда а эцаш, производство автоматизацен механизацен методаш средстваш юкъейоалаяра дукха балхаш ду вай мехка. 1974 шера деза уж дешаш шоай управлене къестадеш хиннав Тамерлан.

Производствении декхараш толамца кхоачашдеш санна, иштта дика дакъа доалаш хиннав из общественни вахаре а. Ийс шера управлене партийни организаце секретарь хиннав, дукхаза а хийржав КПСС Заводской райкома члеиалла, политпросвещене пропагандист а волаш, партеи правительствай политика къахьегамхошта йовзийташ хиннав. Дукхача согІаташца белгалбаьхаб цун къахьегам а общественни болх а.

Кулгалхо аьлча цхьаболча наха хет из цІимхара, хьажа юкъе шод а боаллаш хила везаш санна. Бюрократизм, чиновничьи дозал доацаш, наха тІера, безаме ва управлене эгтара чоалханегІа йолча участка керте латта Т. Г. Мержоев. Отдела начальникаш цо кулгалдеча нахан юкъе юкъ ца йоалларгІа гуш дар.

— Кулгалхочун балха тІа керттера дар фуд? — аьнна аз даьча хаттара жоп а луш цо аьлар:

— Мишта аргдар-хьогІ из. Сона хетачох, нахица болх беча керттера доацаш цхьаькха а дац. Аз буцар-м болх хинна Іац. ЛоархІаме да цІагІа, дезале барт-цхьоагІо хилар. Коллектив а хила еза цхьа дезал санна. ХІаравар ший декхараш доалаш, уж кхоачашде безам болаш.

9 бетта дика хьокхамаш даьхад «Грозэнерго» управлене коллективо. Электроэнерги яккхара план 100,7 процент кхоачашдьай. Цу юкъагІа 5,6 миллион киловатт-сахьат электроэнерги а 1,8 эзар тонн условни доагор а кходадьд. Электрически а йовхала а энерги иштта дукха кхое вІашІехьдаьйнад генерирующи низалашта модернизаци яра, доагорех пайда эцара эффективность лаккхъяр бахьан долаш.

МалагІа дакъа доалл АСУ коллектива цу толамех?

— Автоматизировании системо торо лу электростанцейн электросетийн балха дикагІа йола режим хьалаха,— йоах Тамерлана. Энергоресурсаш хІара дийнахьа цхьатарра дІаахийтац. Ха оттарга хьежжа яр промышленни, юртбоахама предприятеша, бахача наха йоагаярга хьежжа кІезигагІа а дукхагІа йовю уж. АСУ хьоал малагІча турбино мишта болх бе беза, энерги малагІа боарам болаш мичахьа дІахьожие еза. Иштта АСУ хоам бу яьша, турбинаша мишта болх бу, царна маца ремонт е езаргья, уж тоаяра фу эшаргда, предприяти сеца латтеш мел за йовнахаргья.

Управлене автоматизировании система юкъейоалаяра инженерий дешаш къестадеш дукха специалисташ ба отделе. Масала, диспетчерски управлене программа оттаеш я инженерий-программистий, инженерий - математикий группа. Цунна керте латт къона коммунист, комсомола комитета секретарь ГІ.-М. В. Умаров. Планировании бухгалтерски учет лелаярея дешаш къестадош я Н. Е. Абашидзе кулгалду группа. Иштта тешаме, цІена болх беш я В. И. Сатайник керте латта группа а.

Шоай болх боезаш, хьинаре къахьегаш бола нах дукха ба АСУ коллективе. Царех ба инженераш коммунист Д. А. Повицкий, Т. М. Ланцова, Н. П. Толмачева, Т. Т. Тебоева, кхыбараш.

Коллективо тІаийцача социалистически декхараштa юкъе укх тайпара цхьа пункт я: «Энергетика дя хьатІаккхачалехьа вІашІехьдаккха алапи луча ЭВМ опытно юкъейоалаелга». Автоматизировани системе эггара чоалханегІа дар да из. Укхаза керте латт дикагІйола специалист М. А. Клейман. Алапеш луча программировании яра къулбехьарча зоне базови лоархІ ГурнегІара энергоуправлени. Со цига хиннача дийнахьа Тбилисе телефон етташ вар Г. Т. Мержоев. Цо хеттар цу гулакха йолча цар автоматизировании системо мишта болх бу, цунна программа мишта я. Лоалахой опыт хьаьна вай специалисташ гІоргболаш дийцар.

— Аз дуцачох дикагІа кхетаргва хьо, — аьлар цо сога шо къамаьл даь ваьлча, — аз цхьа масал доаладича: ЭВМ юкъейоалайнча 1000 сага доагІа алапи дІадалара 1 бухгалтер мара эшац.

Тха къамаьл чакхдоалаш хІанзара чоалхане машинаш латтача залашка гІолла чакхдаьлар тхо. Уж дукха яр. БІарчча шоллагІа этаж дІалаьцнир цар. ХІаранена хьалхашка багІар зоараш болча наха эша информаци гулъеш бола специалисташ. Цар деча хаттарех, бІарахьажарах гуш дар коллективален кулгалхочушен юкъе айхха бувзам болга, массане а кхоачашдер цхьа декхар доаге.

М.-Б. ЦИЦКИЕВ.

СУРТА ТІА: Т. Г. Мержоев.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Назрановски ГІ. Ахриева цІерагІча «Электроинструмент» завода болхлоша итт бетта план толамца кхоачашъяьй. Пачхахьалкхен планах лаьрхІачул совгІа араяхийтай воркІ эзар сома мах болча товарни продукци.

Белгалдаикха дезаш да заводе хьаеча продукцех шо надели пачхахьалкхен дикала Знак йолаш арахецаш хилар. Укхаза арахеца ерригa хІана яц аьнна йола продукци цхьа дІаелча юха ца ерзеш дІайохийташ я. Ер шу доладелча дена предприяте коллективо потребителашта дІалхьийтай 371 эзар электросверлильни машанаш, 19410 гІишлои-отделочни машина, кхыйола, продукци.

ЦхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера ееода цо хешта юкъе яьрмача социалистически алье хьалхаттачарех цаІ я Гадаборшев Османа Муса керте латтача цеха коллектив. Укхаза хьинаре къа а хьегаш, социалистически алье хьалха латташ хиларца белгалбаьнна ба штамповщица Костоева Мадина, бригадир Евлоева Лида, наладчик Кодзоев Исраил, кхы дукха бараш а. Цхьанкха смена дІаяхийтац цар шоай норман дикка тІехкхоачаш ца еш.

СУРТА ТІА: (аьттехьара аьрдехьа) цеха начальник М. Гадаборцев беседе еш ва болхлошца М. Костоеваца, Л. Евлоеваца, И. Кодзоеваца.

Н. ПЛИЕВА сурт.

ДЕРРИГА А ТХОХ ТИЙША ДА

Шоаш тІаийца хинна социалистически декхар дикка тІехкхоачашдарца белгалдоаккх тхa механизировании звеной членаша Сийлахь-боккхача Октябре 64 шу дуза цІей: 13 эзар центнер гаргга хлат чуденад оаха доал деьча кхай тІаро укх гуранъа. Бакъда, къахьийгад механизаторияа доагІдна беса. Цунах дуаца доа сона кІезига.

ХьакхІаш аз лелаю тхьа дипь шу да, дика Іомадьад царна ала доаа гІулакх. ХІьата а вахаро, Іомаь хІара шера керда эргаонаш гучайоаг. Иштточарех хилар укх шера оаха хьакхІаш дІайийна керда индустриальни метод а. Совхозе массанена а цу методагІа дІайийра из культура.

Хьалхарча шера генараш хочарча ала дар тха звенона хьалъоастадаьр. Гуранъа, денош дика латтача зана вьхар оаха из, оакхамехь минеральни удобренеш а тоссаш — хІара гектара 2,5 центнер нокркІала вІалгІьаь супфосфета калийна тухи.

БІаьсти йоалаш, хьалхарма дІайаича даношка, планировка йер оахом ниІдеш. Цу агроприемаца цхьана бьокхар лаьттанцара тІоадал дІакхьаш манха а. Фу дІаделехь йоарйиді оалаш доагадеш допа додьак (горбицид) тохар, тІехьа дискаш а доакаш. Цул тІехьагІа 5 — 7 сантиметр кІоргал е долаш культиваторш лакхар кхай тІа.

ТІаккха дІайийра хьакнІаш, дІвоашьнь нитроамофос яхе удобрени а тоссаш. Цу удобрене боарам бар хІара гектара 1,5 центнер. Яхь агрегат ер элит дІадуош: звено членаш — Чаниев Османи, къона коммунист Пугоев Салмани, сон, хІаьта аьлагІа Эзаиов Махьмад-Гирин — поалхехарча бригадера механизатор (тІаккха оаха цунна а дир иштта невкъостав).

Кердача тайпара, индустриальни методагІа дІайийнача хьакнІашта кхы Іункал доаш хилац кхачадар. Бакъда, бІаьсти дукха догІаш дахаш хиларех тІаьнначе йоарвІо кхы цхьаькха культиваци айтар тхога хьакнІаш тхьаь сантиметранпаьтаьннацул тІехьагІа.

Из болх оаха чакхбоаккхача зана да дезар' хьовааш, балхага хьожаш бар специалисташ — отделене агроном Мальсагов Маласи совхоза керттера агроном Газдиев Ахьмади. ХІаьта техникена хилар фуд ховш тхоай «лор» вар — механизаторий бригадир Беков Махьмад-Гирин.

ГуІра тІеккочайца хьадола балхаш дош хилар звеной членаш: йол хьокхаш, ка боле хлат чуэцеш, че вІашхетохаш, силос кийчъеш.

ЛаьрхІе сийна йир оаха хьакхІаш чуэцара. Групповой методагІа комплексни отрядо бир берриге болх. Айдеинча хьинарца йоарнайир кхаш ледадераша Октябра 64 шу дивере сийна йоаль социалистически аль. Итт ди мера эшинзар кхо чуйица дакха. Балла нормаш тІехкхоачаш а еш болх бир механизатораша Цолоев Аюпа, Арчаков Іелихана, Ведзижев Муьсас, Цолоев Хьамида, Дудургов Дауда, кхычар.

Звенос цу хьай тІа хьийгача хьн букcоцаш бола хьохкам хилар 250 гектарах хІоране тІера аьннай 50 центнер совгІа томараш тІехь хьакнІаш.

ХІана Іан кІал хлат дІадуош, зевь оаша ба звеноцара механизатораш. Пятилетка шоллагІча шера йолаш да тхо хІана лерд. Кхоа леладерий уйла — кхы а дикагІа хьокхамаш доахилга.

Хьадис ХОЧУБАРОВ,
«Назрановский» совхоза Аьли-Юртарча отделене механизатор.

ХЬИНАР КХОДЕРГДАЦ

СовгІанчара комсий совхоз вІашагІъеллача дена укхаза воркІ гектар хьа а нийца хІанз яккалгІча шера комсаш лелаеш хьайоагІа со сай дезалца цхьана. Иштта комсаш лелаеш ба тха юртара Цечоева Фердовс, Гандалоева Хьаифа, Мержоева Долатхан, Бокова ПаьтІамат, Мержоева Райкьмт, дукха кхыбараш.

Цу юкъа комсаш лелаяра болх дика кхетабаьб оаха. Комсашцара болх низкъален дукха къахьегам эшаши болга массанена а ховш да. ХІара шера оахош лелаеча комсий бешамашка технологически карта тІа белгал мел даьха балхаш дапдахьен дикск чакхдоахаш хьа а доагІа тхо.

ДІаегІа яхлагІа шу долаш укх шера бозза хьувкъам бала безаш яр оаха лелаеш йола комсаш. Царна Іунал деш де дезараш дукха балхаш да — бІаьсти тІера лаьтта дІадаьнха хьагучаьхача деза Іай юха лаьтта тІахьенха дІакъайлаяхалца.

ХІара га яІа а шозза-кхозза аьшкасаьргах хьалъеккха а еза, еш йола тхьовренташ шозза дІакха еза, кхозладиозза мутІарашка оасар де деза, юха аьшк-саьрга тІара хьа а яьха лаьттах йокха нийтъе еза. Керттердараш уж а долаш, кхы а дукха балхаш да хІара комсий гайна кулг-кара де дезараш.

Ханнахьси дикен уж деррига балхаш чакхдоаххашехьа дика хьийкъа комсаш кхее вІаштІехьа ца доалаш лел тхо. Цун бахьан да, цкъа-дале, комсаш кийлха хилар. ДІа ца латаш йисача моттигашка хьалхарча цхьан-шин шера керда комсаш тІайогІара деша йоакхо яьнц совхоза кулгалхоша. ШоалагІа-дале, техника тоъаш ца хиларах ханнахьа чакхдаха кхец механически де деза балхаш. Цудухьа лоа хул чуэца хьувкъам.

Ер шу айса толамца йистедаьккхад ала йиш я са. Тха боахаме эггара хьалха комсаш кхеяра план кхоачаъе вІаштІехьаьннад са укх шера. Айса лелаеча бешара планах 245 центнер чуэца'еача ханнахьа чу а нийца чхьагІар доаккхача заводе дІаяхьийтай аз 251 центнер комсаш. Са дог гІоздоаккхаш да цхьайтталагІча пятилетка декхараш кхоачашдарца укх шера Сийлахь-боккхача Октябра цІей айса деддеш хилар а.

ХІаьта а сай балха хьокхамех боккъонца дега сатем хилац сона. ХІана аьтІа, кхыча районашка комсаш лелаерий хьокхамаща кийсдиа геттара кІеанта да сона карагІдьынар. ХІаьта а МагІалбийкерча хьалашка комсаш лелаеча дІахо йодача хана дикагІа хьокхамаш дакъа йиш хиларах тешаю со таханарча толамо, вІамига мара беш я.

Хьувкъам чуэцарца йистедоал ала йиш я комсаш лелаяра шу. ХІана аьтча, цул тІехьагІа комсий бешамашка деш дола балхаш хьатІадоагІача шерарча комсий хьувкъама лаьрхІа да.

ХІанз со а са новкъостий а оахош лелаеча комсий бешамашка гуйран балхаш чакхдоахаш да. Уж балхаш ханнахьси дикен чакхдаха лаьрхІа социалистически алье а даьина болх беш да тхо. Оаха кхетаду, хьатІадоагІача шера комсий лакха хьувкъам кхебелга дукхкхача даькъе гуйран балхаш дика чакхдахарах тийша долга.

Комсаш лелаерий шоай балхацара безам лаккхбеш дола дика гІулакх да совхозо царна хлат, доакъар, дІайийна хьакхІаш тергйолаш оттадаьр. Укх шера сайна доагІача алапеи совгІа 1400 килограмм кІа деннад сона. Цул совгІа, кхы а пхи тонн чаи хьакхІий силоси хьаца еЭаш а я.

Тхоашта доагІача даькъа хьинар кхо ца деш къахьегаргда оаха а шерагара шерага совхоза комсий бешамаш дикагІа лелаяра, цар хьувкъам лакхбара.

Г. ЧАПАНОВА,
«Сагопшинский» совхоза комсаш лелаер.

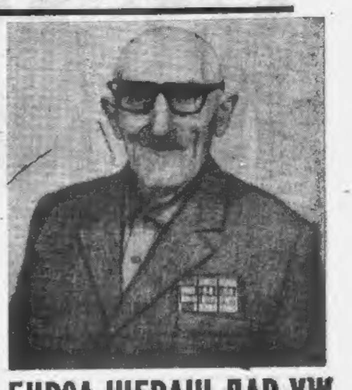

БИРСА ШЕРАШ ДАР УЖ

Город Назране вахаш ва империалистически тІема довкъаьнхо, ГІалгІайче Советий Іаьдал оттадеча цІе нортваьн хинна Ганиев Жанар-Іаьлий Жабраьил. Укх шера цун даьннад 85 шу. ХІана а тІехьа къахьегаш ва из «Назрановский» совхоза хьаьр тІа хьахо волаш.

Укх денешка из волча хиннав тха корреспондент. Жабраьилаца цун хинна беседа я оаха леке ясйтохар.

Дагалаецаш дуццен дукха дар. Боагъалдар аьнча, кхы а дукхагІа дищ а деннад. Дукха ха ма йий из дІаяхар. Нагахьа санна цу хана из айса леладаьр, сайна дайнар дІалздеьдаларе, бІарчча книжка хургдар цунах. ДІа уйла ел оаш-оашош, 1914-ча шера Кавказа туземни анха дивизи оалача эскаре дакъа лоацаш хиннача сага, хІаьта хІанз а тІехьа могаш-маьрша волча бІаргадийла а дуэца а дукха хургдий?..

1914-ча шера БуронІаа гулбир гІалгІай хагий нах. Укхаза баьхкача, инарал юкъе а волаш, хиннача эпсараш. ТІем тІа бугараш декхарийла бар тІабувхача гІирсацеи, тІавагІача говрацен шоашта Іалаш е. ДукхагІчар из Іалаш йир, цхьабакъда, сога-м е из а, е вож а дацар. Цу комиссена духьал оттар со гаргарча сага говра тІа а вагІаш. ХІара вІамига сат декхарийла вар говра тІавагІа, из хьовзае ховш хила, тІах аьнна хила. Инарала везавелар со, цудухьа юкъе вахар цо хернацарна.

Цу хана тхона дагадацар фу тІом ба. хьал болабаьб, из хьанна эшаш ба, малагІча моастагІчох Даькe лорае еза. Бакъда, Даькe лорае тхоах хІаравар мутІахьа вар. Чехна гулдаь эшалонаш тІа хоашадир тхо. ШІн кІира доаллаш Австро-Венгре ихьчар посад. Укхаза дІаболабаь тІом беш, Карпате кхьчар тхо. Немцашца тІом беча вийра тха сотне командир Бавоpкин Къарамсолта, Австро-Венгре вийра кхоалагІча сотне командир Боров Султан, боабир дукха кхыбола тха новкъостий а. Хийла дагабохар къе, миска, цхьанкха хьал-торо йоацаш цІагІа биса дезал, бераш, дай-ноаной. ХьадогІаш мо мура-сонта тхо а дацар. Яйзар тІема халонаш, Іайшар цун Іазап, кхета даьлар хьалхагІа вІалла дагадоацаш хиннача хІамаех. Эрсий мехка а Австро-Венгре а, Турце а, Румыне а, кхычахьа а дукха бІаргабайра къе, мискa бараш, цар Іуьше халонаш. Из Іазап ла кІорда а даь, хьал долчарна, шоай къа дуаш болчарна духьала гІуатта баьлар нах. Цу политикана тхо тІехьадовлар кхераш чІоагІа лорадора эпсараша...

Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци йолалуча хана тхо Румыне доазон юкхе Молдавесалоташ дар. Цигара срочни команда а еиа, тхо доаладир Проскурово. Укхазера эшелонаш тІа а детта, тхона мичахьа, сенна дуг ца ховш дІадигар. Бакьда, тхоаш Петроградагахьа дугий-хьогІ, аьнна, хеташ дар тхо. Дно оалача станце Іодоссадир. Баьнна иикх санна яр цу хана Россе. ХІара дийнахьа хьалдеттар тхона Керенскень Корниловнен ялъа цІерлаш дола телеграфин къайлеш тІадола газеташ, цар тхона салоІам беш санна, Массеха ди даьлча мича вохав ца ховш дІаваьнна воена вар Корнилов. Укх станце латта большевистски полк, хІара денна тхо долча а ухаш, тхона юкъе агитацеш болх бора цар. Петрограде гІайттача цхха духьала тІом бе дохийт, йохьар тхо. Пачхахьа дІаваьккхав. Времении правительства лелаер вІаштІехьа новкъа яц, йоахар цар. Воалашта духьала тхо гІоргдац аьлар гІалгІай полко, цорухьа аьлар дики дивизе хо полкаш. Командованес кхы тхоах шоашта бола пайда боацилга а хайна цІенгахьа даха бокъо елир тхона. Сихха эшалонаш тІа а хайна, Кавказагахьа дийраэр тхо.

Тихорецке станце къаьчачи совцадир тхо. ДІа-хьа хьаттача хьоалаш хІана дацар. Массанахьа тхоей нах бахнйтар оаха фуд-малад хьажа. ТІаккха тхона гучадаьлар кІай эпсараш тхо цІечарна духьалдаха кийчлуш болга. Укхаза а цу тийшача балха духьальлар гІалгІай полк. Духьалбаьнна Тихорецкера эпсараш-казакаш а тхо дІа ца дахийта гІийра цу станце начальник а кхехта Назрана кхьчар тхо. Укхаза ихе дийнахьа ел а лела кІайчарех г. Орджоникидзе лорае дІадахар. Укхаза Долакха-Юртен ТІой-Юртен тхо латташ Долакха-Юртен ТІой-Юртен гІолла г. Орджоникидзена тІагІерташ вар генерал Шкуро. ТІаккха дІа-хьа къаьста партизански отрядаш вІашагІйоакха доладелар тхо. КІайчарех ІоцІенийр ГІалгІайче. Цул тІехьагІа Советски Росси моастагІех мукъа йоаккхача дакъа лоацаш хилар. Яндиев Заіамий полк. Украина мукъайоаккхаш а хиннав со. Вай декхар да ерригa Советски Росси моастагІех мукъаяккха. Укхаза Яндиев ЗаІамас вІашагІъеллар гІалгІай полк. Из 2-ча Конни армена юкъе яхар Кавалерийски бригада йолаш. Цу бригадица Украина мукъайоаккхаш а хиннав со. Къаза а лира а тІемаш дар тха укхаза Махноца, Петлюраца, Назарова яхача кІайча полковникаца, кхыча бандашца хиннараш. Дукха бовбир оаха къонача Советски мехка моастагІий, дукха байра из корта — мукъале бахьан тха-тхоай новкъостий а. Халкъ мел дах, цІаккха йовргьац цар сий дола цІераш. Цар шоай вахар дІаденнадецаре хургдацар таханара вай гІоза вахар.

Бирса дале а гІоза шераш дар уж.

ДІаяздаьр
В. АБАДИЕВ.

СУРТА ТІА: ЦІе партизан Ганиев Жанар-Іаьлий Жабраьил.

ЦІЕ ПАРТИЗАН

Вайна юха а юха а детаух вай таханара ираз бахьан вахар дІадениараш а турпала гІулакхаш карагІдийнараш а. Вай советски халкъа исторе сийрдагІа йола оагІув я Октябрьски революци, граждански тІом, хьалхара пятилеткаш. КІезига турпалаш хьаккелабац цу халача шераша. Царех цаІ ва Аушев Дибе ИбраьхІам.

Из дар 1918 шера гураьха. Владикавказе, кумечун Симонова цІен подвалашка белогвардейцаша го а баь ансавар 17 гІалгІай вІамига саг. КІайбараша, кхы уж шоашта карабоалабе ца мегача, цІенах цІа а тоха, подвала корех хий чухийцад. Дийна бусаргхиларах шоаш вІалла дог ца доахе а, кІанташа духьале еш хиннай. Юххера а вахар деланьан царга, уж кІалхара боах оарцагІаьнжача гІалгІай партизаний отрядаша. Царна юкъе вар Аушев Дибе ИбраьхІам а. ХІаьта подвала чура арабаьхачарца бар Мужечара Чапанов Іусман, Дошалкъий-Юртара Костоев Бексолта, Сагов Мухьмад, кхыбараш.

1919 шера Деникина бІу тІабейрзар Сурхотіе яккха. Из дар 23 июне. Нах цаІ санна, духьала айттар моастагІчоа. ЦІеца яьккхача мукъаленцара, къоната советски Іаьдалцара къаста лаьрхІа бацар уж. Бакъда, низ боккхагІа хиларах моастагІа цу сайрайна тувьаьлар юрта.

900 цІа дагІа юрт йоагайир, доахан а дІадийна хлат а хІалакдир. ХІаьта а тайп-тайпарча моттигашка чІоагІале а яь багІача денал долча кагийча наха каста отвора моастагІа. Маьждига чура дов деначарца вар Аушев а.

1920 шера Аушев Дибе ИбраьхІама хьинаре дакъа лоац Лакхера а Лохера а Товкъак яхача Украинерча станицашта кхе Врангела бІу а Махно бандаш а йохаеча.

1936 шера ГІалгІайче белогвардейцех мукъальккха 10 шу дузаш Аушев ИбраьхІама лу Къулбатеда-Кавказа краевой а гІалгІай областной а исполкомий депутатий грамота. Грамота тІа дІаяздаь да: «Новкъоста Аушев Дибе ИбраьхІама халача шерашка КПСС-а а болхлой класса а кулгалца Кавказа лоамашка денале а лира а къовсам лоаттабаьб Советски Іаьдал лорадеш. Краевой, областной исполкомаш тийша я новкъост Аушев дІахо а, ГІалгІай автономни республика культура, боахам дегІабоалабеча а хьалхарча мутІарашка хургхиларх...»

Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дузаш, революце, граждански тІем тІа дакъа лацарах а 1917—1922 шерашка Советски Іаьдал чІоагІдаьрех цаІ хиларах а СССР-а Лакхехьарча Совета Президиумо Дибе ИбраьхІама лу «За отвагу» яха медаль.

Граждански тІом чакхбаьнначул тІехьагІа цІеча партизана дикача оагІорахьара хьахьоких юе машаречa къахьегама фронте а. МоллагІча балха тІа хиларах наха масал гойт цо, шийн производственни декхараш тІехкхоачашдеш хиларца. ХІаьта цун къахьегама мах беш Дибе ИбраьхІама сений «За доблестный труд» яха медаль, дукха сийлен грамоташ, кхыдола совгІаташ.

Аушев хиннав кхоалагІча пятилетка шоллагІча шера ударник. Дибе хьонкамаш гайтад цо 1939 шера план кхоачашъеш а тІехкхоачашъеш а. Из белгалдаьккхад 1940 шера Орджоникидзерча «Техлессем культура», ерригсоюзни треста межреспубликански конторо еннача грамоташа.

1892 шера ваь хинна Аушев Дибе ИбраьхІам ше тахан вайна юкъе воацаш ва. 1917 шера дена граждански тІом чакхбаллалца майрал гойташ, кхераметІа йолча моттигашка хьалха латташ чакхваьннав из.

ХІаьта Назранерча тІема а къахьегама а музея экспозице Аушев хьахьенхав вай лакхе дийцачул совгІа Грозне 100 дийнахьа лаьттача тІема довкъашхо волаш а. Цунна тешал деш ба «100 дийнахьа Грозне лаьттача тІема довкъашхо» яха Дибе ИбраьхІама бенна седкъа.

Вай лакхе вийцар Даькe бахьан, вай сийрда тахане бахьан шоай са ца кходеш лаьттача вай мехкахоех цаІ ва. Цар деналера, турпала гІулакхаш цІаккха а дицлургдац кхувш йоагІача тІехьенна.

С. АРЧАКОВ.

ЧУКОТКА ВОI

(Журналиста блокнота тlapa)

Шийтта сахьата цхьаь баьчча тlехьаrlа тха самолет lохайра Чукотски къаман округа центре — Анадыре. Дукхачу наха буьйса биреча мохаш.

Цавовшахаш я лаьтта весса хьалхара минуташ. «Борзенкое вина тхо доллала нена кхе гlопе, залиш дирача хиле таптlашта юкъара дlа, укхаза къальургlа тусахлу чкъарийн кадай нерпаш, дерсте белугаш, тхона тlагlоьла мел кlой тпаьмаш даре чобкаш.

ДIА, ДЕХЬАРЧА лимана берде тlе тlаьрьюхъе санна гуш я гlорода кlай контураш.

14 эзар сагl ваха Чукотски къаман округа центр, цхьаьнени сакьата гlаш го баьнкхе вергаолаш я. Цхьабекьде, йоккха аца а, ший тайпара безам тlаьоззаш хоза я из. Хоза нятт укхаза, цазаддаш шелел йолча махка, кlанзера дукхахьа вlашlаралаш цlенош, административни здание.

Дукххеча къамий нах бех Анадыре. Къамаш дукха дале е барт-цхьоьгlа йолаш, цхьа дезал санна lимерза бех уж. Укхазарча чкъьарий луьцарешта, доshтуб доаникхачарне, сьрч лоладараштa, механизатораштe юкъе кlезига бац Кавказе къонгаш а...

Миччахьа хьо ниhсавала дукка хе йоае ца эзаш музее lомеде йуш я цу махка истори, цун декар-денар. Цун селхане, тахане, кхоане.

Хозахеташ а сакъердалуш а тилар са краеведчески музев директорца Отке Натальи Павловнаца хинна вlашагlкхетар. Из я гlалгlачун — Добриев Махьмада — вийн lhel. Цхьаь хене Махьмадб йоелахь хиннай эскимосна. Цо дьь массеик бер хиннад Добриева. Со Нохч-Гlалгlайчеpа волга хаьйна, согаре дезаш яр из вай республике бахьна назаге моаршел ле, яхаш. Из моаршел аз дег тlаре рьзьа аолаш укх газета оагlонаш тlара дlакхайта е ду.

Чlоагlа лоархlаш я сий даш е дийцар-цо шнй дьа-даьх. Чукотке боахаш хиннеча наха юкъе эггара лоарзlаш хиннача цхьаннех. Эзь-заде, денал долаш сагl хиннав Добриев Махьмад, массеза а наха гlо-новкъостал де кийча вола сагl. Цунна хоеш хиннад дукха метташ. Дукка къахьийгад цо моттигерча наха йоазув lомедайта гlерташ, уж дийше хилийта гlерташ просветительски болх беш. Ишттa шнй дьь-дьльх лаьмe цхьа масел доьладир Натальa Павловнас.

— Советски печчахьалкхенна хала хиннача цу хана са даь-да ваьхаа Яндегай эзана юрта, — аьлар цо.—Юхьанцара школа укхаза хьаьллача хана ший цlе дlаденнад цо цунна.

Добриев Махьмадах хьабьнна дукха нах ба хlанз Чукотски округе бахаш. Къонгаш, мехкарий, вийн, йийн бераш хьалкхийнеб, сийдола нах, бокхий специалисташ, култалхой болеш...

КЪАЬСТТА кура даьле дог гlоздеел Чукотке эггара хьалха хиннача ревкома отдальча памятника юкка нийсалча. Цу памятнике тlе хьагуш белла наха юкъе ва вай мехкахо — Мальсагов Йоакъап. Гранитни lаьнъа тlа дяшо ялерашца дlаязъь а цун цlи. 1920-шере белогвардейцаша топаш тоха ийнна из. Советий lаьдал доакхаш боебаь укхаза дlабехка боахкачар сий дош хийле энзаш даьхаш баьхка дукхха хе йовкхаш дlаэтте латт укхаза-Анадыре бахе нах.

Цу гlаьнарма тхьоалегlча шерашка Чукотке мукъавкхар дукъа латаш хиннача Мальсагов Йоакъап тоашаш хиина гlоза вахар хlанз долаш да Чукотке. Бовзаргбоаш хувцбеннаб тахан из бирса мохк. Дlа мел хьежача хьагуш да хьалдеш латте цlеноаш, керда техника. Цу технико гlо-новкъостал ду из мохк тоабе, цун доккха рузкъа кородерзаде.

Тундре даха хилар тхо. Ала доагlа, из аакара зале мохк хилар. Тоъам ба эггара йоаккха йолча хана а массехк сантиметр мара, цига гlор хьеш ца хилар балгалдаьнкхеча. Цхьан моттиге латташ, цхьа ха-юхь хьиххача, орфа уьйло чуоз когаш. Гlаш лела ваолавалча, цу сахьате lалаьмате чlоагlа кlаьдлу.

Бакъда, мел хало яр хьина, хе дlа ма йода нак дlаlам тундараца, аз аргдар, lама цlа lеш, безалу из мохк.

З. ВАТЧАЕВ.

СУРТАШ IIА: Чукотке хьалхарча ревкома доакхошоашта оттадаь памятник, аьрдаьъера оканегlе аьр — Мальсагов Йоакъап.

Автора сурт.

УГУРЧИЕВ АЗМАТ-ГИРИ.

ДИ ДОАГIАЛДА

Укх вай лаьтта да
доагlалда

Пхьенлахь а тlено ала
боацеш.

Дерригa гераш
дlадоалалда.

Бераш бойла
дусаргдоацаш.

Укх вай лаьтта мада
хургда

Деза делаш
кьестаргдоацаш?

Маца новрой цlаухараба
Ах-астагlа, чоенаш

йоацаш?

Iадна латта цlолак
санна,

Гераех хьолдизай
Малхбузе.

Гlерт моастагlа.
йарчадаьккха

Маьлха дуке хlалакде.
Тlом хьаберий воалой
бецай.

Цlера дукьал
сердоагlдала?

Цар мукъагlа мегаргдеций
Шоай кхоалашка

соаца ала?
Тlом хьаберий бераш

деций.

Царга хlана бахь цар
бала?

Йикха сизале хоза сеий.
Санна зш из тlена ала?
Хьайкха алат хоза дециц.
Бlере из кховчча
теркаш?!

Атом оттае мегаций
Маьрша болх береболаш?

ОАШ СИЙ ДЕЛАШ

Оаш сий делаш, кlорда
ца дем,

Хоча кlайбаьча
кхонахий.

Iоажалах майрра белаш
Сийрда тахане яьккхарий!
Оаш сий делаш,
Даьхе бахьан

Ахl, ца оалаш айгарий!
Вахар хlероздоаккхаш
тахан

Къаьгесона эlамагlаб!
Оаш сий делаш, ловмаш
нарцош

Шаьра паькъаш
дехкалий!

Кьаьна lадат син-пха
лоацаш

Вайна тlевоаккхесарий.
Оаш сий делаш,
даим хоеной.

Аго тlа голе яьхарий.
Гора уетташ цар сий
дойл,—

Хоаш-м доц из дьь
варевий!

АРЧАКОВ САЛИ.

* * *

IIа дlахозайта
Хила везац поэт.
Тамаш йилла
Хоза илли доаккхош.
Е Архамед санна.
Дуне зийна доалйлаца
Закон гучдоаккхаш.
Хила йиш я
Цlи дlахеза лораш.
Ахархой.
Е аьшк сеттаду кхоар.
Цlи дlахазар
Из да эггаро хоалла
Наха тоъаш доацар
Хьаде хар.
Хила йиш я
Цlи дlахеза плотник,
Маьхкош йоттар.
Бараншаш тега хоар.
Цlи дlахазар.
Из я балла сийле.
Болха сийле
Сагага хоза тое.

Ахьмад БОКОВ, Нохч-Гlалгlайчен халкъа йоазонхо

ВАЙНА ИРАЗ ДЕННАР

Хьатlакхаьчар цхьаькха а шу, вай Советски мехка кховзткъе дизлагlа шу. Къаьстта белтала да ер шу. Укх шера хиннача парте XXVI съездо белгалйир XI пятилеткъе кхоачашъе еза планаш. Доакха да советски наха хьалхарча пятилеткашка карагlдаьнар. Из ба коммунистически общество хьалъеча но баьнкха керда боакхе нул: дегlаенай экономика, дунен промышлении продукце пхелагlа дакъа вай мехкага кхоач. Лакхденнад наькха хьатторо, товденнад вахар, долашда сагl дегlаварa эшаш неадола хьалаш. Хьахиннай наьха керда исторически общность — советски халкъ, социальни вахара закон а хинна дlаэттад массане а хlара сага а йовкхо яр, хlарене массаволча сага йоакхо яр.

ИШТТА ДА вай советски мехка. Наьха хьашташ кхоачашдара лаьрхlа дола закон а хинна дlаэттад вай мехка советски Конституци. Хlаьта парте XXVI съездо белгаддьача кердача лостамаш тlа керттера дар халкъа хьалторо лаккъар да. Цунна лаьрхlа да ихе цера плана тlа белгальь чlоагlа а тешаме а материальни база юллилга.

Коммунистически партена карагlдаьннача верттерчарех да вай мехкарча къамии бокъонаш цхьатарра хилар. Экономически культурни оагlонгахьара дегlаденад хlара халкъ. Цунна дола тешал да вай Нохч-Гlалгlайче. lалаьмате доккхий хувцамаш хиннад укхаза Советски lаьдала шерашка. Дегlаенай промышленность — верттерча даьнъе нехвдаьтта промышленность а йолаш, хьахиннад промышленноста кердa доакъош. Хьахиннай къамий болхлой класс, революци хилалехьа наггахьа болхло мара ца хиннача. Хlаьта культуре мел дегlаенай гойт духхьал цхьан масало. Революци хилалехьа нохчех дийша нах 0,8 процент, гlалгlаех 2,5 процент мара ца хиннача, хlанз хьахиннаб lилман болхлой, кхеллад къамин литература, хьалха беррагача гlалгlай мехка цхьа школа мара ца хиннача, хlанз цхьаволча юрташка шиъ а кхоъ а, кхы дукхагlа а школаш я. Из деррига а пачхахьа хале хала, баьде даьхкача къамешта советски lаьдало денна ираз да.

Майра а шнй са дехка а гlеттара халкъ из ираз бахьан моастагlашца лоаттабаьча тlема. Хийла къонахчо шнй дегl lодиллар моастагlчоа ка ьа луш... Кlайча гвардe инарало Шин аргlа юкъерча юрташка хьахьийра, дукьале ца еш революционни центра Грознена тlадахийта шнй эскар аьнна. Юрташа шийга вохийтаргваш аьнна жоп делча, инарало аьннад: «Тха цна боакха би. оаха хlаланкдерга шо». «Низа дукьала цна боакхарга оаха», — аьннад Аргlатlехьашкарча наха. Тlаккха инаралo шнй пластунски батальонаш тlалахкай юрташта, бакьда, партизанаша йохайир, хlаланхйир моастагlчун батальонаш.

Гlалгlайчен вокх оагlорахьа, Долакха-Юрта Деникина эпсаро парламентеро ультиматум хьахьийра юртага: большевикаш хьа а ба, духьале ца еш Буроне тlа а дахийта шоай эскар аьнна. Кхоачашдергдац шоаш, аьна, хоадаме жоп делар Долакха-Юртарча наха. «Шиа сахьат мара ха яц шоана» — кхерам тlа тессар эпсаро. «Хlанзъе а хьаболабе шоай тlом», — жоп делар партизанаша. Дlаболабелар кира а къиза а тlом дукхалга а герзаца кийчбаларга а диллача дукха а тlех болча Деникина бlуна дукьала. Массехк дин бийсси даьлар партизанаш моастагlачоа майра дукьала латташ. Окопашка къонахашта уллув гуш хулар кхалнах а. Дукха лийгар моастагlийн, юрт дlалаца цар ца яладехьа. Бакъда, партизанаш эшаде низ кхачанзар деникинций, тlом саннйтанзар цар.

Из тlом Долакха-Юртан хинна тlом аьнна Нохч-Гlалгlайче хиннача граждански тlема историена юкъебахаб. Цига гlалгlашта уллуе майра латаш бар новкъостала баьхка нохчий. Грознера эрсий болхлой а ишттa черсийн балкхаройн партизанаш а.

Йоагаль юрташ, байна бlаьш нах, контрреволюцена дукьала пролетарски Гроэне бlаь дийнахьа лаьтта тlом— ишттa я Нохч-Гlалгlайчен революционни исторе цхьа йола оагlонаш.

ДIАЬХИ, революционни истори да нохчгlалгlай халкъа дар. Из художественно хьагойтара дикка дегlаденна литература энар, бакьда, нохчийн гlалгlайн литература а лаьца меттала йоазув а хьахинна кховзткъа шу а дац. Из хьахилар Сийлахь-йоакха Октябрьски социалистически революци котъялар бахьан долаш. Кховзткъа шерал кlоаногlа йолча хина нохчийн гlалгlайн хьахиннад дикка дегlадена литература. Тахан цунна чулоагlа массе а жанр, цунна юкъе да романаш, повесташ, поэмаш, пьесаш. Нохч-Гlалгlайчен йоазонхой произведенеш эрсийн а кхыча къамий а меттала. Дикагlдола книгаш Москверча издательствашца арахийца, берригача мехка дlадаьржа дlадайнад. Цо тешал ду Нохч-Гlалгlай литература кхыдолча къамий литературашца дlанийсденна, доккхача советски литература пхьа даьхa а хинна, шийна йоагlаш йола моттиг дlа а лаьца хьадоагlаш хилара.

Дерригача нохч-гlалгlай халкъо иразага, сердалонга хьош бола никъ ба нохчгlалгlай литературо хьабьхьар.

Цу халача а сий долча а новкъа нохч-гlалгlай халкъа тешаме новкъост а доттагlа а долаш хьадоагlа сийлахь—доккха эрсий халкъ. Цуннера а кхыча къамашцара а доттагlал бахьан долаш на лаьлар нохч-гlалгlай халкъа шнй вахаре боккха тlа бaнхха.

Цхьа шу хьалха вай республике дlайихьар мехка lилманхой йоккха кхетаче. Из яр Къулбаседа Кавказа къамий исторически кхелашна Россе прогрессивни лоархlам аьнна цlя йола lилман конференци. Цо дийнар lалаьмате боккха лоархlам бола дешаш. Хlаьта lилманхоша мел дийцачун кертте ра майан — из вай мехка къамашта юкъера доттагlал, Россех дlакхотарах хьадьккха бераат дар. Эрсий халкъа да Советий мехка дахаш дола къамаш вlашн гарта лоаттадер. хlаьта марна юкъа бувзам лоаттабер эрсий мотт ба. Советски lаьдала шерашка шоай наьна меттала деша торо яле а боккха лоархlам бу нохчашен гlалгlашен эрсий метта, из цар шоай шоллагlа бола наьна мотт лоархl.

Массе а даьхъе беркат даьнна нохч-гlалгlай къамашта эрсий халкъатара — lилма, экономика, культура дегlадоаладеча. Эрсий халкъа новкъосталца lоехнар вайнаьха юрташка школаш, хьехилар болхлой класс, кийчбир лакха говзал йола специалисташ.

ИЗ ДЕРРИГА а вlаштlехьдаьннад ленински къамий политика нийса дlахьоча, халкъашта юкъера барт-цхьоагlо йизза хьаллоаттаеча вай мехка. Нохчгlалгlай халкъа революцеоши истори, цунна лоаццача исторически юкъах карагlдьннар шоай произведенешка къаьгга хьагойтар — из йоазонхой сийлахь декхар да. Вай доккха а дешцlераш яха йиш я революционни тематиках Нохч-Гlалгlайчен йоазонхоша хьакхеллача дукххача книгкаш дешарашта дlайийзача йоккхийча произведенеш. Уж я: Арсанов Саидбея «Маца доаз доттагlал», Базоркин Идриса «Бlаьшерений боадонна юкъера», Ошаев Халида «Алан шераш», Мамакаев Мохьмада «Революце мурд», Эланкин Бальаудинна «Республика цlерагlа», «Турпала вахарцара ийс ди», Чахиев Саlида «Бертий бийсаш», Плиев Махьмад-Сайда «Хала урхе» яха романаш, Музалиев Хьайбинара, Осмиев Хьамзата, Озиев Салмана, Сулаев Махьмада, Ведзижев Ахьмада, ишттa кхычар поэеш прозан произведенеш.

Цхьа хlама белгалде доагlа укх статья тlа. Нохчгlалгlай халкъа революционни истори художественно хьагойта воалуча йоазонхочоа хьалхашка цхьа хаттар оттаргда. Халкъ — шнй дукхагlолча даькъе — революцегахьа хlина даьлар аьнна дола хаттар. Цу хаттара жоп луш хилча сона дагадох гlоровьннача революционера, В. И. Ленина новкъоста Серго Орджоникидзес аьнар: «Сона йовзаш я дукхьал арендах нийча лаьттан тlа яда юрташ». Царех цlI со-ваь юрт — Соагlапче хиннай. Цо а ишттa дукха кхьдолча а масалаша тешал ду революци хьал па лаьцна халкъа кхы никъ ца хилара.

ОКТЯБРА ХЕТАЯЬ

Араьннай Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дизара хетаяь керда, шиа маркех латта сери. Цу цlейна художника С. Горлищева хетальча марка тlа хьахьекхай Москвера съездий Кремлевски Дворецы Ленинграда Дворцови майдан тlара керттерча штаба моартали. Маркана юкъе да маьлха аlаноро сийрдаръьяа Марсен. Жlовн, седкъеш. «Сийле хийла Октябраl» яха лозунг, «1917» яха цифраш.

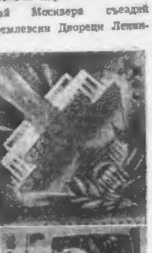

Шоллагlа йола марка хетаяь я Октябра 59 шу дузаш сигала яхийтача «Экран» яхача телевизионни вещанио спутника. Из марка кийчъяьр ва художник Т. Панченко. Марка тlа даттача телевизор чу гуш я «Экран» яха спутник, цул совгlа, укх тlа я Останкински радиотелевизионни башин.

П. МИНАЕВ.

ЦIЕЙ ДЕЗДЕЧА ДЕНОШКА

7 НОЯБРЬ

В. И. Ленина цlерагlа майда. 16.00 — 18.30. «Ленинах, партех. Даьхех дола иллеш» яха грамзаписа концерт. 18.30. Гойтаргда «Октябро кхебаьраш» яха документальни фильм.

С. М. Кирова цlерагlа культуран салаlарен парк. Сийлахь - боккхача Октябра 64 шу дизара хетадь наькха салаlар. 10.00. Болх беш я аттракционаш лоакай станци, зооуголок, ловзорги автоматаш. 10.00, 14.00. Парка радио. «Вай рулевой я парти» яха радиоконцерт. 15.00. Духовой оркестра концерт. 16.00. «Советски халкъа цхьоагlо дlахо а чlоагlьярен социалистически обществa социальни структурен» яха лекция. 17.00. «Ийсархой» яхача халкъа ансамбля концерт. 19.00. «Октябра сердал» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цlерагlа культура Дворец. 9.00. «Сийлахь-боккхача Октябра иллеш» яха радиоконцерт. 11.00. «Революце ломаш» яха Октябра 64 шу дизара хеталаь тематически кинохьоакхар. 19.00. Шейна хеталь нагирхой салаlара сайре. Болх беш я «Вlашагlкхетар» яха дискоклуб.

Химикий культура Дворец. 13.00. «Даьна баьхьа толам лорабе тахан вай декхар да» яхача темах йола стихаш дешарга ешара конкурс. 16.00. «Дунен тlа гlоала тlа боахаш ба Октябрь» яхача темах асфальта тlа дийххача суртий конкурс. 18.00. «Октябра шераш - коталон шераш» яха кинофестиваль. 19.00. Эстрадни иллейн музыкен сайре.

8 НОЯБРЬ

В. И. Ленина цlерагlа майда. 16.00 — 18.00. «Октябрах. Даьхах, партех дола советски композиторий иллеш» яха грамзаписа концерт. 18.30. Гойтаргда «Ер ба са Даймохк» яха документальни фильм.

С. М. Кирова цlерагlа культуран салаlарен парк. Сийлахь - боккхача Октябра 64 шу дизара хетадь наькха салаlар. Парка сезон дlакъоалар. 10.00. Болх беш я аттракционаш. «Гуйран муаиш» яха радиоконцерт. Болх беш я «Гуйран беркат» яха выставка. 10.00. — 14.00. Массовкаш, викторинаш, асфальта тlа дийхкача суртий конкурс. 14.30. Гойтаргъл гурахьа тlадувкхача барзхьий модаш. 15.00. Города художественни самодеятельноста концерт. 16.00. «Шерба го» яха тематически сайре. 18.00. Гуйрен бал. Дискотека.

В. И. Ленина цlерагlа культура Дворец. 9.00. «Моастагlий мух хьеха вайла тlагlола» яха радиоконцерт. 11.00. «Революце ломаш» яха тематически кинохьоакхар. Бераш та гойтаргда «Розыгрыш» яха берий фильм. 17.00. Шейна хеталь художественни самодеятельноста концерт. 19.00. Болх беш я «Вlашагlкхетар» яха дискоклуб.

Химикий культура Дворец. 11.00. «Ленина новкъа долхе — Октябра новкъа долх» яха утренник. 18.00. «Октябра шераш - коталон шераш» яха кинофестиваль. 19.00. Эстрадни иллейн музыкен концерт.

Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

7 НОЯБРЬ
I ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
10.05 — СССР халкъий илланча халхарашн.
10.45 — Москва. Цlе майда. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дизара хетаьь бlухой паради къахьегамхой демонстраци. Чаьккхьаьча — пионерски концерт.
13.30 — Берашта лаьрхlа долча «Деша туфельканаш» яхача телевизионни художественни фильма премьера.
14.35 — «Сийлахь-боккха Октябрь». Советски поэтий стихаш.
15.10 — «Сакъердаме мотташ».
16.15 — «Первый чкаловский перелет» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
16.40 — Революцин граждански тlемен иллеш.
17.00 — «Вир пионер вар вадаш». Мультфильм.
17.10 — «Сона дукха еза хьо, са Росси» яхача фильм-концерта премьера. М. Пятницкий цlерагlча паччахьалкхен академически эрсий халкъа хоро дакъа а лоцаш.
18.00 — «Ленин 1918 шера». Художественни фильм.
19.45 — «Голубой огонек».
22.00 — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 64 шу дизара хетаьча бlухой парадаш къахьегамхой демонстрацехи йола репортаж.
23.15 — «Спорта мукамаш». Советскийн доазол араьнарчен спортсменийн выступленеш.
23.35 — «Го шербе». Эстрадни программа.

II ПРОГРАММА

9.00 — «Ленини замеча». Документальни фильм.
9.55 — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 64 шу дизар деззеш йола Грозне къахьегамхой демонстраци. Чаккхьаьча — «Пионерий зурнаш» яха фильм-концерт.
13.30 — В. Маяковский. «Чlоагlача ваьйна» яха поэма.
13.45 — А. Хачатурян. «Спартак». Яхача балета музыках фрагменташ.
14.05 — «Архитектура-81». СССР хурорlашн, харанношаш.
14.40 — Д. Фурманов ваь 90 шу кхачарга. «Чапаев». Художественни фильм.
16.10 — Мультфильмай программа.
16.35 — «Даймехка гlоала». Кинопрограмма.
17.20 — «Дерригача лета гlара», Мурманскера къахьийлуверашца вlашагlкхетар.
19.05 — Кинопанорама.
20.35 — Концерт.
21.10 — Республика цlей дезду. Нохч-Гlалгlай АССР Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу кхачар деззарах йола репортаж.
22.00 — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 64 шу дизара хетаьча бlухой парадаш къахьегамхой демонстрацехи йола репортаж.
23.15 — «Россе дог». Художественни фильм.

8 НОЯБРЬ
I ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.20 — «Зарядка е хlоттаl».
9.35 — «Будильник».
10.15 — Lилман техникан дакъера 1981 шера СССР Паччахьалкхен премей лауреаташ.
11.00—«Советска Союза гlулакх ду».
12.00 — «Гуйранара почта» яха музыкальни программа.
12.30 — Промышленностен юрта боахаен къахьегамхой — 1981 шера СССР Паччахьалкхен премей лауреаташ.
13.30 — Берашта долча «Деша туфелькаш» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 2-гlа сери.
14.55 — «Советский Союз доазол арахьарех хьаьший бlартшца».
14.30 — «Музыкальни киоск».
15.30 — «Кинонихьбера клуб».
16.20 — Литературни, искусстваи, архитектурни дакъера 1981 шера СССР Паччахьалкхен премей лауреаташ.
17.45 — «Из хилар Нарески экстовая декъе» яхача музыкальни телевизионни фильма премьера. «Сердальгаш» яхача Г. Свиридова оперетагlа.
19.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
19.45 — «Тхьамаш дола мастер». Мультфильм.
20.00 — Футболах йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Динамо» (Киев).
22.00 — «Ха».
22.35 — Д. Фурманов. Кхоллама оагlонаш. Ваь 90 шу дизарга.
23.20 — Футбольни обозрени.
23.50 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

9.00 — «Кердадараш».
9.25 — Халкъа мукамаш.
9.40 — «Гуйре мича хьахуяр». Документальни фильм.
10.30 — «Радуга». Халкъа кхелламах долча телевизионни фильмай анхалагlа дунен халкъашта юкъера фестиваль.
11.00 — Советски художникий произведенех оттаяь композици.
11.10 — Фильм-берашта. «Мамина».
12.20 — «Кинозрителя спутник».
13.05 — Кременчугски автозавода культура Доабена «Сантанов» яхача халкъара ансамбла концерт.
13.20 — «9-гlа студи». Передача дlахьо политически обозревателя В. Зорина.
14.20 — «Хьайбий дунен тlа».
15.20 — Мультфильмай программа.
15.55 — «Из деррига а цох даьлар». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм. Кхоаллагlа сери.
17.00 — Футболах йола СССР-а чемпионат. «Спартак» — «Черноморец» (Одесса). «Локомотив» стадионера трансляци.
18.50 — Республика цlей дезду. Нохч-Гlалгlай АССР Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дизар деззарах йола репортаж.
19.10 — Концерт.
19.30 — «Малх — аноски чу». Телевизионни музыкальни фильм.
20.45 — «Бийса даьхъала хийла шун, бераш!».
21.00 — «Доазол арахьарца эстрада мукамаш ритмашн».
21.45 — «Воркута». Телевизионни документальни фильм.
22.00 — «Ха».
22.25 — «Если есть паруса». Художественни фильм.

8.30 — Передачай программа.
8.40 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.52 — «Ленинан некъ» яхача газета обзор.
8.58 — «Сердало» яхача газета обзор.
14.15 — «Илли, поэмагlа дикаш. Цlейна дутал музыкальни программа.
14.35 — «Ирзан ляр». Радиокомпозици (нохчий меттала).
14.55 — «Тха дегlий ала». Поэтически радиокомпозици (эрсий меттала).
15.15 — «Илли, поэмагlа делачи радиокомпозици дlаде дlаялар (гlалгlай меттала).
15.35 — «Новгlайоаца сердало». Литературни передача (гlалгlай меттала).
17.00 — Кхо оаьсл ледача республика столица цlеб лолду. Лаьрхlа выпуск (эрсий, нохчий, гlалгlай меттала).
18.00 — Москва.

УКВ

19.00 — «Октябра сантечел машар лорабу» — композици, автор Хабима.
20.00 — «Даймехках дола иллеш».
20.35 — «Коммунист, хьалхашха». Радиокомпозици.
21.24 — «Софие Ротару дlаоала иллеш», Концерт.

8 НОЯБРЬ

6.30 — Передачай программа.
6.30 — Хоамаш.
9.15 — Дезача Ленна хеталь концерт (эрсий меттала).
12.15 — «Пятилетка хьахьелелавчар рапортал тех» (эрсий меттала).
12.30 — Концерт (эрсий меттала).
17.00 — «Къоив тlехье» (нохчий меттала).
17.30 — «Школьни глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
19.00 — «Илланча доттагlая лоладечарна», Концерт.

УКВ

18.00 — «Роман» яхача театра артисташка хьоашагlа». Музыкальни передача.
19.30 — «Ашаргара ашарга». Концерт.
20.29 — «Къонгаш бовча хаиа», Чахача сенетанла монтаж (нохчий меттала).
21.25 — Нохч-Гlалгlай ашарий концерт.

РАДИО

7 НОЯБРЬ

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу.
8.15 — Ашарган маршаш (эрсий меттала).

Хlоттам

Тахан республике гlоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, йочан а йовцаш. малхбузехьара секунде 0—5 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 7—12. Грозне 9—11 градус йоохал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен лоймен морхаш а йолаш, кхоана йочан а йолаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 0—5 градус шелали дийнахьа 0—3 градус йоохали йолаш хилен тарлу.

Метеотшани.

Грозне экранаш тlа

«ЗАПИСНОЙ КНИЖКА, КЪАПЛЕ»

«Саго эулам дартдола хlама даьд. Хlана, фу бахьан долаш даьд цо из? Мелаш цо на дара бехке?» — уж проблемаш я «Мосфильм» яхача студе режиссера Шамшурина Владимира, Голованов Владимира сценарех даьккхача кердача фильмс кинохьежарашта хьалхашна оттаьраш.

Цкъарчоа из фильм дедектив да аьнна хеталу: укхана ба зуламхой, закона виждаш, латар, машинашца тlаькхер, ира а кхераме а ситуацеш. Хlаьта а, белгалданкхе деза из психологически лента хилар а «Кхераме доттагlий» яхача фильма дlахододар хилар а.

«Записной книжка къайле» — В. Шамшурина биъллагlйола болх ба. Цул хьалха цо даьхад «Тхайннга-м сатийна яр», «Безотцовщина», «Кхераме доттагlий» яха наха дукха дезаденна картинаш.

В. Голованова сценарена режиссера цо ше из аллара, тергам тlаэзар дар Татай вахар. Из я дог вlйша, кетаейне кхалсаг. Хоза, цхьенна хlаман уйла йоацаш яха беэам хиларо кхзайодийт из зуламеча гlуланкхашца, из бахьан долаш аьхь а сий а доаду цо шна.

Татай роль ловзаеш я гlоргlьнна актриса Тома Светлана. Самарцева роль ловзаеш ва «Ипподром», «Вай декхараш». «Тхьамех йола поэма» яхача фильмаех вайна вовзаш вола Пеньков Николай.

Ишттa, кинохьежараштa дикка хетаргда аьнна хет артисташи Сбруев Александраца, Солоницын Анатолеца, Семинар Тамараца вlашагlкхетар.

«ТЕШАМЕ, ХЬАЬКЪАЛ ДОЛАШ, САГ ПОАЛАЯНЗА»...

Из цlи йолаш да «Мосфильма» кинематографисташа Дольников Артемах даьккха керда фильм.

Хlара сагl ираза тlакхе гlерташ ва. «Сенах латт из ираз? Вахара цlейх? «Безамах? Хье лоархlача а йовхал телача е да ваьхача цlенах? Керттерча даьнъе, уж уйлаш я цхьан хена салте а бамовски бригадир а хиннача Артема яраш.

Наха ше везавалийтара хьаькъалеи тешамех хиларах кховчам бац, хlаьта йоlа везавалийтара кхоачам бац дегl-кеп хиларах, сагl йолаяна хиларах. Ираз лолеш ва шнй дего къоабалду гlулакх корадьр, наха везаш вар.

Из картина О. Жданa сценарех оттадаь режиссера А. Коренева Керттера роль ловзаеш ва вайна дукхача фильмаех вовзаш вола Прыгунов Лев. Цар а юкъе да «Берда тlа наха йола увольнени», «Чернышев Виктора кхо ди», «Бонивура дог» кхыдараш. Артема йиший роль ловзаю Польских Галинас, Антон - Ермаков Александр, цун сесагl — Дюжева Марина.

Фильма оператор ва Рябов Александр.

В. КОВАЛЕВА.

Хозагlа йола салют.

Парад.

Х.-Б. ИСРАИЛОВА сурташ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен 9-24-01; юрта бонкама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02443. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4168.